

Abstract

Kristian Andersson

Konstruktionen av valet i *gemeinschaft* och *gesellschaft*

Maj 2005

The purpose of this essay/composition is to create a greater sociological understanding of the choice. I will use the dichotomy *Gemeinschaft* and *Gesellschaft* in order to create such an understanding. The theoretical part tries to answer how the strategies and conditions of the choice can be seen in a more metaphorical view. While the qualitative part focuses on how the strategies and conditions of the choice are made within a career framework. The result shows the difficulty of keeping *gemeinschaft* and *gesellschaft* apart, but it also gives a picture of the possibility of how the individual could combine *gemeinschaft* and *gesellschaft*.

Uppsatsen syftar till att skapa en sociologisk/socialpsykologisk förståelse av valet. För att skapa en sådan förståelse har jag valt att utgå ifrån begreppen *gemeinschaft* och *gesellschaft*, närmare bestämt hur valet kan förstås i termer av *gemeinschaft* och *gesellschaft* samt vilka strategierna och förutsättningarna är för dessa val. Jag har arbetat med frågeställningen dels ur ett teoretiskt och metaforiskt perspektiv där jag via småstad och storstad, kollektivism och individualism försökt att skapa en grundläggande förståelse för *gemeinschaft* och *gesellschaft* dels en specifik förståelse för valets konstruktion. I stora drag har jag urskiljt två strategier i *gesellschaft*, vilka jag kallat det tillfälliga valet/*Puer aeternus* och det kalkylerande valet/*Homo oeconomicus*. I *gemeinschaft* har jag urskiljt en strategi som jag kallat det naturliga valet. Jag har också arbetat med frågeställningen utifrån två intervjuer, det viktiga har då varit att skapa en förståelse för strategierna och förutsättningarna i empirin.

Metodologiskt har uppsatsen utgått från en kvalitativ ansats, närmare bestämt ett hermeneutiskt perspektiv. Det innebär i stora drag att uppsatsen relaterar delar och helhet för att nå förståelse. När det gäller metod har jag använt mig av två stycken djupintervjuer, dessa har sedan transkriberats och tolkats i enlighet med hermeneutiken.

Intervjuerna skapar en bild där strategier och förutsättningar vävs samman, det vill säga ett *gemeinschaft* val/det naturliga valet görs i en *gemeinschaft* miljö och på liknade sätt görs *gesellschaft* valen. Intervjuerna skapar också en bild av svårigheten att hålla isär *gemeinschaft*

och gesellschaft inom ramen för hemarbetet, men intervjuerna ger också en bild som visar på möjligheterna att kombinera gemeinschaft och gesellschaft.

Nyckelord

Val, gemeinschaft, gesellschaft, strategier, förutsättningar.

Förord

Jag vill framförallt tacka respondenterna Johan och Stureson. Samt min sambo, Ann-Sofie, för att hon ställt upp och korrekturläst detta arbete Även ett stort tack riktas till min handledare Alan Harkess och Nils Andersson som också varit mig behjälplig.

Innehållsförteckning

ABSTRACT	1
NYCKELORD	2
FÖRORD.....	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
INLEDNING.....	5
BAKGRUND	5
PRESENTATION AV PROBLEMOMRÅDE OCH FRÅGESTÄLLNING.....	6
<i>Syfte</i>	7
<i>Frågeställning</i>	7
<i>Avgränsningar</i>	7
<i>Begreppsdefinitioner</i>	8
METOD.....	9
FÖRFÖRSTÅELSE.....	9
METODOLOGISK INRIKTNING/KVALITATIV METOD	9
<i>Hermeneutik</i>	10
<i>Tolkning</i>	11
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	12
<i>Intervju</i>	12
<i>Intervjuns struktureringsgrad</i>	12
<i>Reflexivitet</i>	13
<i>Genomförandet av intervjuerna</i>	13
TEORETISK BAKGRUND	14
<i>Inledning</i>	14
GEMEINSCHAFT OCH GESELLSCHAFT	14
<i>Gemeinschaft</i>	15
<i>Gesellschaft</i>	15
<i>Asplund om Gemeinschaft och Gesellschaft</i>	16
<i>En fixeringsbild</i>	17
<i>Stad och Land</i>	18
<i>Småstad - storstad</i>	19
<i>Storstad - småstad</i>	20
<i>Produktionssamhället och Konsumtionssamhället</i>	21
<i>Kortsiktigt, långsiktigt och Homo oeconomicus</i>	22
VALET	23
<i>Valet i gemeinschaft – ansvar</i>	23
<i>Från gemeinschaft till gesellschaft</i>	24
<i>Valet i Gesellschaft – tillfället</i>	24
<i>Från gesellschaft till gemeinschaft</i>	25
<i>Puer aeternus</i>	26
<i>Risk</i>	26
<i>Sammanfattning</i>	27
RESULTAT REDOVISNING OCH ANALYS	29
PRESENTATION AV RESPONDENTERNA.....	29

<i>Presentation av Johan</i>	29
<i>Presentation av Sturesson</i>	30
RESULTAT OCH ANALYS	31
<i>Gymnasievalet och gemeinschaft</i>	31
<i>Universitetet, Homo oeconomicus och Puer aeternus</i>	34
<i>En kontrast - Gemeinschaft</i>	36
<i>Resan till Italien och Puer aeternus</i>	37
<i>Översättaren och Puer aeternus</i>	38
<i>Flytten till Malmö och Gemeinschaft</i>	40
SAMMANFATTNING/KONKLUSION	43
DISKUSSION	44
<i>Intervjuernas kvalitet och tolkning</i>	44
<i>Gemeinschaft och gesellschaft</i>	44
<i>Frågor för framtiden</i>	45
<i>Kopplingen till vägledning</i>	46
SAMMANFATTNING	46
LITTERATURFÖRTECKNING	49

Inledning

Bakgrund

Som julklapp fick jag boken *Essä om gemeinschaft och gesellschaft* (Asplund 1991). Boken visade sig vara mycket intressant vilket föranledde mig att köpa *Storstäderna och det forteanska livet* av samma författare. I böckerna försöker Asplund beskriva detta nu med hjälp av bland annat gemeinschaft och gesellschaft, ett motsatspar som har sina grunder i det tidiga 1900-talets sociologi. Eftersom jag är student vid studie- och yrkesvägledarprogrammet var det naturligt för mig att fokusera på valets konstruktion i dessa böcker. Valet att använda mig av gemeinschaft och gesellschaft som grund för denna uppsats var dock inte självklar. Frågan för mig handlade om motsatsparet överhuvudtaget hade en plats i verkligheten. Svaret kom när jag läste en artikel i *Sydsvenskan*.

För en tid sedan gjorde *Sydsvenskan* en uppmärksammat artikelserie, (22 januari, 2005 *Sydsvenskan*) om hur MKB hade fört register/"svart lista" över hyresgäster. Rennstam och Svensson, två företagsekonomer vid Lunds universitet, ger en vecka senare i *Sydsvenskan* sin bild av situationen (30 januari, 2005, *Sydsvenskan*). De menar att det sociala ansvaret har fått backa, till och med utnyttjats för att nå ekonomisk vinst. Det innebär att MKB's strävan i första hand är att generera vinst och inte som man skulle kunna tro, att hyra ut lägenheter. Hur hänger då detta ihop med gemeinschaft och gesellschaft? Socialt ansvarstagande är något som kännetecknar gemeinschaft och vinsttanken/affärsrationalitet något som kännetecknar gesellschaft. Även om det är ett extremt exempel så är det tydligt hur gesellschaft kan ta sig uttryck inom just affärsvärlden. Denna värld består i grund och botten av människor och de är en del av de beslut som tagits. Reaktionen mot gesellschaft är utpräglad gemeinschaft, vi undrar hur det kan få gå till så här och känner för de som är utsatta vilket kan uttryckas som en form av kollektivism och ansvarstagande.

För mig är motsatsparet i detta sammanhang tydligt, gemeinschaft och gesellschaft är alltså inte för mig enbart en teoretisk ansats utan har en tydlig plats i empirin/verkligheten. Sammanhanget berättar dock inget om valet, tanken är att den bilden ska bli klarare allt efter som.

Presentation av problemområde och frågeställning

Valet beskrivs ofta som en process, lite generaliserande och förenklat skulle valet kunna beskrivas som *erfarenhet – alternativ – kunskap om alternativ – beslut*. För att det överhuvudtaget ska finnas en valsituation förutsätts det att det finns en dialektik mellan *alternativ* och *kunskap om alternativ*. Det traditionella valet konstrueras bakom eller med människan, vad jag kommer att kalla valet i *gemeinschaft*, men jag tror att valet likväl kan konstrueras framför människan, det vill säga valet i *gesellschaft*. Jag menar då att valet inte behöver bestå av alternativ som människan känner till utan istället är det tillfälligheter som styr valet, människan förbereder sig inte för alternativen utan för tillfälligheterna, människans beteende präglas då av oförutsägbarhet (Asplund 1992). Uppsatsen kommer att ha sin fokus kring båda dessa val, men med extra tyngd på det senare av dessa val. Genom att använda en rad motsatspar hoppas jag kunna ge en specifik bild av valet som är baserat på tillfälligheter det vill säga *gesellschaft* valet, samt en tydligare avgränsning av problemområdet. Jag ska fortsätta denna presentation med en kort genomgång av dessa motsatspar.

Val - val

Gemeinschaft - *gesellschaft*

Småstad - storstad

Kollektivitet – individualitet

Social respons – asocial responslöshet

Gesellschaft och *gemeinschaft* har tydliga kopplingar till begreppen storstad och småstad eller stad och landsbygd. Stad och landsbygd beskriver framförallt *gesellschaft* och *gemeinschaft* i ett mellanmänniskt perspektiv. Begreppen står i ett dialektiskt förhållande, en given situation eller ett fenomen kan inte enbart vara präglad av *gesellschaft* eller *gemeinschaft*, utan båda begreppen är alltid representerade. För att ge läsaren en begynnande bild kan *gemeinschaft* och *gesellschaft* sägas ha likheter med aktör- och strukturperspektivet. Motsatsparen kan kopplas till modernitet respektive senmodernitet och motsatshierarkin kan beskrivas på följande sätt:

Storstad – småstad beskrivs i den valda litteraturen som ett motsatspar (Simmel 1981). Det vill säga att storstadens totala karaktär har sin motsats i småstaden. Som jag nämnde ovan så är storstad och småstad kopplade till *gesellschaft* och *gemeinschaft*, i princip är småstad och

storstad en metafor för de tidigare begreppen. Både småstad och storstad är i ständig förändring, de är inte i sammanhanget statiska begrepp.

Det är i dessa motsatspar som jag tror att grunden finns för de båda valen. Min ambition är att måla upp en bild av valet i gemeinschaft respektive valet i gesellschaft. Beskrivningen av denna bild innebär att jag kommer att utveckla begreppen gemeinschaft – gesellschaft till fler begrepp.

Syfte

Syftet är att skapa förståelse för hur valsituationer kan förstås ur ett sociologiskt perspektiv, samt ge en djupare förståelse för valets olika konstruktioner.

Frågeställning

Hur kan valet förstås i termer av gemeinschaft och gesellschaft och

Vilka är de individuella strategierna och förutsättningarna för detta val?

Den första frågan är av teoretisk karaktär medan den andra frågan är av utforskande karaktär, det vill säga kvalitativ. Till den teoretiska bilden är min tanke att det ska tillkomma en levande beskrivning i form av en eller två kvalitativa intervjuer.

Avgränsningar

I den teoretiska framställningen kommer jag att diskutera valet ur ett generellt perspektiv, det behandlar framförallt valets teoretiska konstruktion i termer av gemeinschaft och gesellschaft men med fokus på det sistnämnda. Det innebär att de mer specifika val som studie- och yrkesvägledaren upprätthåller sig med inte direkt är representerade, dessa val får mer plats under intervjuerna.

Den kvalitativa delen kommer att behandla valet ur karriärperspektiv, med det menar jag val som gjorts över tid i relation till framförallt skola och arbete. Det innebär inte att valen bara

får vara gjorda inom dessa områden utan ska snarare ses som en utgångspunkt för intervjuerna.

Genomgången av *gemeinschaft* och *gesellschaft* är inte en heltäckande genomgång av begreppsparen utan står i relation till valets konstruktion och uppsatsens omfång.

I den teoretiska delen representerar begreppen *småstad* och *storstad* inte två fysiska platser utan ska snarare ses metaforiskt för att i förlängningen skapa förståelse för *gemeinschaft* *gesellschaft*. Läsaren kan för att göra den egna tankekonstruktionen levande använda sig av begreppen *landsbygd* och *stad*.

I den teoretiska genomgången diskuterar jag valet ur ett allmänt perspektiv och i intervjuerna kommer jag att fokusera på de val som är gjorda i relation till arbete och utbildning.

Begreppsdefinitioner

Karriär användes ursprungligen för att beteckna rörelser i yrkeslivet (Håkansson 1972:171). Jag kommer att använda begreppet för att beteckna förflyttningar i skolan, arbetet och det sociala livet. Alltså i en något vidare mening.

Strategier ska i detta sammanhang förstås som de tillvägagångssätt eller metoder som används för att göra ett val.

Metod

Jag vill till en början måla upp en något enkel bild av tillvägagångssättet för att sedan vidga den efterhand som metoden presenteras. Uppsatsens frågeställning söker en förståelse för valets förutsättningar i gemeinschaft respektive gesellschaft. Användandet av motsatspar är delvis ett metodologiskt försök att använda delar och helhet, det vill säga ett hermeneutiskt tillvägagångssätt.

Förförståelse

Som jag nämner i inledningen har min förförståelse för uppsatsens område delvis vuxit fram genom litteraturstudier, dessutom representerar teorikapitlet en form av förförståelse.

Eftersom jag är studerade vid studie- och yrkesvägledarprogrammet så är min förståelse delvis färgad av dessa studier, jag tänker då närmast på valets konstruktion och villkor.

Eftersom jag också studerat socialantropologi och sociologi har jag en delvis mjukare förståelse med mig, vilket främst i detta sammanhang handlar om den metodologiska förståelsen och val av teori.

I teori diskuteras storstad respektive småstad, jag är själv uppvuxen i ett förortsområde i storstaden men har tillbringat gymnasieåren i en mindre stad. Jag känner dock inte att jag har någon specifik förståelse för småstaden. Storstaden är å andra sidan min hemmiljö, vilket borde innebära en bättre förståelse men jag upplever det som aningen svårt att vara reflexiv, alltså hemmablind.

Metodologisk inriktning/Kvalitativ metod

Både Alvesson/Sköldberg och Halvorsen pekar på svårigheten att göra en klar distinktion mellan kvalitativ och kvantitativ metod, de båda utesluter inte varandra utan tenderar i praktiken att flyta samman med varandra. (Halvorsen 1992:79, Alvesson och Sköldberg 1994:10). Jag ska trots denna öppning inte ägna mig åt detta faktum utan koncentrera mig på den kvalitativa metoden och låta de bitar som har kvantitativa drag falla under kvalitativ metod, för uppsatsens strävan är djup och inte bredd.

Lite generellt ställer kvalitativ metod krav på att datainsamlingen berättar något om de kvalitativa egenskaperna, empirin lämnas öppen utan att tillhandahålla allt för många

kategoriseringar. Empirin är alltså ingen färdig bild som jag kan godta utan jag måste bemöta den kritiskt granskande för att sedan lyfta fram delar som ger mig en grund att stå på för förståelse av studiet, det innebär att jag intar en reflexiv position.(Alvesson Sköldberg 1994:11-12)

Den reflexiva positionen ställer stora krav på insamlandet av det empiriska materialet och inte minst tolkningsprocessen. De resultat som nås måste ses som ett resultat av tolkningsprocesser och då inte bara mina utan även de studerande vilket framför allt måste tas hänsyn till i de intervjuer som ska genomföras, men även för studien i sin helhet vilket vi ska se i presentationen av hermeneutiken.(Kaiser Öhlander 1999:19, Alvesson Sköldberg 1994:13)

Hermeneutik

Jag nämnde tidigare studiens strävan efter en djupare förståelse, ett faktum som ställer krav på en passande metod för ändamålet. Hermeneutiken svarar mot detta på ett bra sätt men är för mig och denna uppsats i sin största spännvidd för stor och ohanterlig. Jag ska därför presentera vissa valda bitar ur den objektiverande och aletiska hermeneutiken.

Hermeneutikens grund bygger på tanken om att helheten, texter och sociala sammanhang, bara kan förstås genom att förstå meningen i delarna och delarna kan bara förstås i relation till helheten. Resonemanget bildar en cirkel vilken kallas den objektiverande hermeneutiska cirkeln och kan låta som en omöjlighet men löses genom att alternera mellan del och helhet. (Alvesson Sköldberg 1994:115,116)

Det aletiska resonemanget kompletterar cirkeln med förståelse och förförståelse. Förståelse är en nödvändighet för att kunna leva eftersom människan måste orientera sig i tillvaron, det är också en nödvändighet för att vi skall kunna förstå andra människor, vilkas fält vi kan tränga in i. (Alvesson Sköldberg 1994:131,135)

Förståelsen av den andre kan liknas vid en horisont av meningar, så beroende på varifrån vi tittar kommer vi att se olika långt, det vill säga ju mer vi förstår av den andres värld desto längre bort flyttas horisonten. Dock försvåras förståelsen av att vi alla bär på förförståelse, med det menas att vi delvis förstår andras världar utifrån tidigare erfarenheter, fördomar etc. För att undvika eller göra det till något gott måste vi alternera mellan den studerade världen

och den egna världen och därmed uppnå en bättre förståelse, en sammansmältning av horisonter. (Alvesson Sköldberg 1994:135,136)

Tolkning

Resultatet blir att tolkningen får en stor plats, det vill säga förståelsen är alltid tolkad, vilket betyder, som tidigare nämnt, att teori och empiri egentligen är tolkningar som vi måste förhålla oss kritiska till. Tolkningsresultaten representerar därför ingen statisk sanning utan är snarare föränderligt, den hermeneutiska processen stannar inte av och därmed finns det alltid något nytt att upptäcka. (Alvesson Sköldberg 1994:167,168)

Inom ramen för hermeneutik är tolkningen framför allt beroende av ödmjukhet och lyhördhet det vill säga en form av empati. De sociala handlingar, text eller det talade ordet är det vi tolkar, de behandlas som text och är resultat sprungna ur tolkning av just texten. Texten måste därför behandlas ur både förståelse och förförståelse men också ur perspektivet del och helhet. Texten kan både vara helheten och innehållet dess delar men texten kan även ses som en del i den hermeneutiska processen, vilket konkret innebär att den teoretiska ramen och tidigare erfarenheter utgör grunden för tolkningen av intervjuerna. Det teoretiska ramverket liksom det empiriska kan plockas ner i mindre delar för att stå i relation till helheten likväl som helheten står i relation till delarna. Texten måste kunna svara mot tolkningsmönster eller teori, det vill säga det måste gå att ställa frågor mellan text och teori för att nå djupare och för att kunna ändra ramarna för förståelse. Texten blir till något jag kan ha en dialog med, jag kan ställa frågor till den och aktivt lyssna för att revidera och/eller öka förståelsen och för att göra en bra tolkning. (Alvesson Sköldberg 1994:171,172)

Ricoeur menar att själva tolkningsprocessen är avhängande av framförallt två perspektiv, metaforen/rotmetaforen och berättandet (Alvesson Sköldberg 1994:143). Jag tänker nöja mig med att lyfta fram rotmetaforen i detta arbete. Rotmetaforer handlar om metaforer som ger en bild av ett helt fält, ”...Det vill säga metaforer som ligger under hela diskurser.” (Alvesson Sköldberg 1994:143) Jag som författare försöker därmed uppmärksamma de rotmetaforer som är en del av min förförståelse till exempel sociologi, studie- och yrkesvägledning, kultur, men framförallt att jag försöker se och förstå de rotmetaforer som finns i texten. Rotmetaforerna kan sedan agera som teman för uttolkandet vilket förlängningen innebär det att orsaksanalys inte är aktuell utan istället blir frågan – vad betyder detta?

Tillvägagångssätt

Intervju

Som jag tidigare nämnde vill jag komplettera det teoretiska studiet med en intervju. Intervjun syftar till att ge en specifik och djupare bild av problemområdet men också till att ge liv till uppsatsen. Intervjuerna kommer jag att försöka utföra i enlighet med vad som brukar kallas livsintervjuer eller djupintervjuer. Livsintervjuer innebär att det är den intervjuades totala upplevelser av världen som är intressanta. Valet av intervjupersoner kommer framförallt att göras i enlighet med den kvalitativa metoden. Jag kommer att välja två personer som varit på arbetsmarknaden i några år och som fortfarande har kvar ett minne av utbildningstiden och dess val. Jag tror att dessa intervjupersoner befinner sig mellan tjugofem och trettio år. Jag antar också att de är mer delaktiga och uppfostrade i en senmodern kultur, vilket är av betydelse för frågeställningen.

Av dessa två intervjuer har jag valt att lyfta fram en. Som jag nämner i inledningskapitlet har uppsatsområdet mer fokus på gesellschaft. Valet av intervju speglar denna fokus, det vill säga intervjun med Johan visar tydligast gesellschafts två strategier. Jag vill påminna läsaren om att det är ett kvalitativt tillvägagångssätt, jag har alltså inte för avsikt att generalisera i statistisk mening och därför inte heller någon avsikt att använda flera intervjuer som visar på samma sak. Intervjun med Johan är utgångspunkten eller huvudspåret. På de ställen där det finns intresse och vinst att göra på att visa ett kontrasterande perspektiv kommer jag att använda utdrag från intervjun med Sturesson.

Intervjuns struktureringsgrad

För att skapa en ingång och för att begränsa området kommer intervjun att fokusera på val som de intervjuade gjort i relation till skola och arbete. Jag kommer också att fokusera på det sociala livet i relation till dessa val och hur kunskap om valet nås, således kan man prata om fyra teman som intervjun utgår ifrån och som kommer att ligga till grund för tolkningsarbetet. Intervjun får därför ses som ostrukturerad.

Reflexivitet

Intervjun behandlas som en text och kan i princip sägas vara en del i den hermeneutiska metoden när materialet ska tolkas och analyseras. Den intervjuade som är medveten om mina mål kan omedvetet eller medvetet formulera sig i enlighet eller mot dessa mål, det kan liknas vid resonemang kring förförståelse men utifrån den intervjuades sida. Den intervjuades utsaga kan alltså inte okritiskt accepteras utan behandlas med viss kritik och därför är det viktigt att se intervjun ur ett helhetsperspektiv där allt ifrån miljö, tonläge till tidigare utsagor ingår. Jag intar därmed ett reflexivt perspektiv, det vill säga "Reflexivity means working with multiple interpretations in order to steer clear of traps and/or to produce rich and varied result" (Alvesson 2003:25). Förutom att använda ett reflexivt tillvägagångssätt i intervjuerna så är även reflexiviteten en del av den hermeneutiska metodologin. (Kaiser & Öhlander 1999:58,59, Alvesson 2003:14)

Genomförandet av intervjuerna

Genomförandet av intervjuerna hoppas jag kunna hålla i en avslappnad miljö, en miljö där både den intervjuade och jag känner en trygghet. Intervjuerna vill jag kunna genomföra med framförallt öppna frågor som lämnar plats åt den intervjuade för reflektion. Frågorna ska som tidigare nämnt svara ytterst mot uppsatsens frågeställning men även intervjuerna i sig har ett kunskapsmål likt en underrubrik i en text. Dokumentationen av samtalet kommer att göras genom inspelning på bandspelare för att kunna ägna all uppmärksamhet till de intervjuade och på så sätt försöka hålla ett jämt flyt. Intervjuerna kommer sedan att transkriberas. (Kaiser & Öhlander 1999:69)

Teoretisk bakgrund

Inledning

I korthet har nedanstående teorigrund fokus på motsatsparet *gemeinschaft* och *gesellschaft*, vilket kan förstås på flera nivåer. De kan förstås som två delar vilka i princip är en förutsättning för att vara människa. I specifika handlingar och situationer fördelar sig begreppen olika, de förutsätter varandra och det går därmed i princip inte att hitta ett ”rent” *gemeinschaft* eller *gesellschaft*. På mellanmännisklig nivå kan vi förstå motsatsparet ur småstads-/storstadsperspektiv. Småstad och storstad är alltså dels en metafor för *gemeinschaft* och *gesellschaft*, samt en fristående mellanmännisklig nivå. Inom detta perspektiv är kollektivism respektive individualism kännetecknande. Det kan också förstås som två sorters kommunikation. Jag kommer i detta teorikapitel att försöka förhålla mig metaforiskt eller symboliskt till begreppen. I det empiriska arbetet är det sedan tänkt att begreppen ska bli levande. Beroende på vilka delar av *gemeinschaft* och *gesellschaft* som används så skapas åtminstone två huvudsakliga konstruktioner av valet.

1. Inom *gemeinschaft* är metaforen, ”för att göra ett val krävs kunskap om alternativen”, gällande. Ansvar är ett nyckelord.
2. Inom *gesellschaft* är valsituationen så komplex att det är svårt att nå kunskap om alternativen, alternativen behöver inte ens vara synliga för väljaren. Nyckelorden här är tillfällighet och kalkylerbarhet.

Jag kommer nedan att först presentera grunderna för *gemeinschaft* och *gesellschaft* enligt Tönnies (Tönnies 1996) och Asplund (Asplund 1987, 1991, 1992). Därefter kommer jag att måla upp bilden av småstad och storstad, för att sedan förklara vad arbetet är i *gemeinschaft* och *gesellschaft* och slutligen valet i *gemeinschaft* och *gesellschaft*.

Gemeinschaft och Gesellschaft

Min tanke om uppsatsens studieområde börjar med motsatsparet *gemeinschaft* och *gesellschaft*. Begreppen fick sin akademiska status tack vare Tönnies arbete *gemeinschaft und Gesellschaft* (Tönnies 1996) som han skrev klart 1887 och har sedan utvecklats och diskuterats av flera andra författare däribland Asplund (Asplund 1991). Begreppsparet är inte bara akademiskt utan ingår i det vardagliga tyska språket. De båda orden är inte helt enkla att

översätta till svenska eftersom det inte finns någon ordagrann översättning eller begreppsmotsvarighet (Asplund 1991:8). Det betyder inte att begreppen inte går att förstå i svensk mening utan att vi successivt får skapa en ny bild och förståelse över begreppens konstruktion. Jag ska här nedan försöka förklara begreppens konstruktion utifrån Tönnies bok, *Gemeinschaft und Gesellschaft* (Tönnies 1996).

Gemeinschaft

Gemeinschaft återfinns på flera olika nivåer och det som binder samman nivåerna är att det begreppet beskriver former för mänsklig interaktion. Exempelvis, varje dag gör några människor saker och ting tillsammans, de gör saker för varandra – genom att ge får man tillbaka – de har ett speciellt sätt att interagera på, de är vad man brukar kalla för en familj. Gemeinschafts grunder är förankrade i familjen, det handlar om relationen mellan moder och barn, man och hustru och relationen mellan systrar eller bröder (Tönnies 1996:37). Definitionen letar efter en grundläggande form för att vara människa, ett stadium som inte är format av utanförhängande krafter eller som Tönnies uttrycker det; ”[a] perfect unity of human wills as an original or natural condition which is preserved in spite of actual separation.” (Tönnies 1996:37). Det vill säga ett stadium som inte är skapat eller konstruerat av samhället. Med tanke på vår tids olika familjekonstellationer kan definitionen delvis låta främmande. Metaforiskt kan gemeinschaft ses som en organism, alltså organismens delar är beroende av varandra. Tanke och handling som är två av organismens delar kan inte förstås som fristående delar. De är intimt förknippade vilket innebär att tanken inte kan vara överlagd handlingen eller tvärtom.

Gesellschaft

Gesellschaft å andra sidan är precis som sin motsats ett flerdimensionellt begrepp. Det kanske karaktäriseras främst genom arbetet i traditionell marxistisk anda, utan att för den sakens skull lägga någon större vikt vid marxism. Jag tror att det är viktigt att ha i åtanke att Tönnies i princip var uppvuxen i modernitetens vagga, han fick delvis se ett nytt samhälle växa fram med bland annat förändrade arbetsvillkor.

Om gemeinschaft grunder är naturliga så är gesellschaft grunder något konstruerat och konstgjort, människan är en abstrakt varelse och är en konstruktion av samhället (Tönnies

1996:65). Ramarna för *gesellschaft* är inte alls lika snäva som i *gemeinschaft*, vänner och fiender sträcker sig bortom familjens eller broderskapets vänskap. Vänskap står här i relation till de olika mål som vill uppnås. Känslor är inom ramen för *gesellschaft* rationella, kärlek och hat ovidkommande (Asplund 1991:71).

Om *gemeinschaft* var organisk så är *gesellschaft* mekanisk, dess delar har en funktion utanför den mekaniska kroppen, det är artificiellt. Tanken föregår här handlingen, tanken och handlingen lever separata liv, det möjliggör en skarp åtskillnad av mål och resurser (Asplund 1991:71).

Den uppmärksamme läsaren har funderat på hur Durkheims båda begrepp, mekanisk solidaritet och organisk solidaritet, förhåller sig till Tönnies distinktion. Durkheim, som är nästa generations sociolog efter Tönnies, vänder på begreppen. Mekanisk solidaritet kan liknas vid religiös kollektivism, man tar ansvar för varandra (Ritzer 2004:83). Den organiska solidariteten handlar om moralisk individualism (Ritzer 2004:83).

Asplund om *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*

Asplund ger i sin bok *Essä om *Gemeinschaft* och *Gesellschaft** (Asplund 1991) sin tolkning av just *gemeinschaft* och *gesellschaft*. En sådan tolkning ger en uppdaterad bild av begreppen och skapar förhoppningsvis en mer samtida bild av begreppen. Nedanstående beskrivningar är alltså ett försök att komplettera bilden av de båda begreppen.

Tönnies distinktion av *gemeinschaft* kopplas till familjen, men i dagens samhälle kan knappast familj ha samma betydelse som i början på 1900-talet. Istället för att se grunden som definitivt familjebaserad föreslår Asplund att vi bortser från det biologiska inslaget i formuleringen och istället framförallt ser på broderskapet/systerskapet som en form av responsivitet mellan människor och då inte bara de som är släkt (Asplund 1991:61).

Tönnies förknippar framför allt *gemeinschaft* med det privata och förtroliga men trots det så arbetar man i *gemeinschaft* medan man i *gesellschaft* strävar efter profit (Asplund 1991:76). Arbetet i *gemeinschaft* är alltså inget medel utan ett naturligt inslag genom att det ger ägodelar som man har ett förhållande till snarare än vinst (Asplund 1991:77). Kort sagt kan man säga att arbetet i *gemeinschaft* görs för tjänstens skull medan det i *gesellschaft* görs för

egen skull. Idag är arbetet i regel profitinriktat vilket jag senare kommer in på med hjälp av Sennett.

I förlängningen innebär nyss genomgångna stycke att *Gemeinschaft* inte hör samman med ett kalkylerande och egennyttigt beteende (Asplund 1991:100). Det är med andra ord näst intill omöjligt att se vänskap eller broderskap baserat på ekonomisk vinning, det vill säga ett vänskapsförhållande baserat på ekonomisk beräkning är inte vänskap (Asplund 1991:100). Det går visserligen att hävda att vänskap är ett kalkylerande på just frånvaron av ekonomisk beräkning. Sett ur ett sådant perspektiv skulle människan i *Gemeinschaft* vara ekonomiskt medveten, men här menar både Tönnies och Asplund att relationens form skiljer sig åt eller det finns helt enkelt olika relationer. Grundidén är fortfarande att människor i *Gemeinschaft* är lika med bröder och *Gesellschaft* snarare förhåller sig till varandra som utlänningar eller fiender (Asplund 1991:100).

Gemeinschaft leder osökt tankarna till just gemenskap och konfliktfrihet men faktum är att *Gemeinschaft* knappast är konfliktfritt snarare är konflikten *Gemeinschafts* baksida (Asplund 1991:71). Det betyder inte att *Gesellschaft* i sin tur är konfliktfritt snarare är konflikten grundläggande för *Gesellschafts* struktur. Det betyder inte att man hatar varandra och inte heller älskar varandra, utan istället får *Gesellschaft* ses som en arena av ekonomisk natur. Det vill säga ”Ingen tillerkänner någon annan någonting, ingen är benägen att unna någon annan någonting – om det inte sker i utbyte mot något likvärdigt [eller bättre]” (Asplund 1991:74).

En fixeringsbild

Det är viktigt att komma ihåg vad gäller *Gemeinschaft* och *Gesellschaft* att de i princip aldrig existerar i singularis, de båda delarna är alltid representerade. Det innebär att det i varje situation av intresse för begreppen finns både *Gemeinschaft* och *Gesellschaft* och eventuellt finns det en tendens att dra åt något av hållen. *Gemeinschaft* och *Gesellschaft* skapar alltså inte några skarpa ramar utan de tenderar att gå in varandra.

Det är delvis motsägelsefullt att det finns två begrepp när verkligheten är förskaffad annorlunda. Asplund menar att problematiken går att lösa med hjälp av vad han kallar en *fixeringsbild* (Asplund 1991:42). En fixeringsbild är en bild som konstruerats för att ge dubbla bilder beroende på hur man tittar på bilden och hur bra bilden är (Asplund 1991:42). Ju bättre

bilden är desto fler delar delas av bilderna, verkligheten sett ur gemeinschaft och gesellschaft är såklart olika bra men finns med i varje situation och fenomen beroende på hur vi väljer att titta. Asplund pekar på att ”... Gemeinschaft och Gesellschaft både utesluter och förutsätter varandra” (Asplund 1991:43). Till exempel så är familjen inte endast en grundläggande enhet för gemeinschaft utan familjen kan också ses som en enhet skapad genom ekonomiska förutsättningar, ett gesellschaft. Finns det då inget övertag från något av begreppen? Det beror på vilken typ av bagage eller förförståelse vi har med oss. Till exempel var Ferdinand Tönnies klart Marxistiskt inspirerad och såg då fördelar i gemeinschaft (Asplund 1991:30). Som Asplund påpekar så kan vi inte bara ta ett steg åt sidan och endast vara en del av gemeinschaft, även om vi ibland drömmer om ett liv på landet utan pengar och med möjlighet att odla den egna maten.

En del av denna romantiska bild ryms i Simmels tankar om storstad och småstad vilka jag nedan ska presentera.

Stad och Land

Storstad/staden och småstad/landet är beskrivet av flera författare, bland annat av Simmels ”storstäderna och det andliga livet” (Simmel:1981) och har ofta fått vara ersättare till gemeinschaft och gesellschaft (Asplund1991:32). Storstad och småstad har ett nära samband med gesellschaft och gemeinschaft, i princip är storstad och småstad mellannivån av gemeinschaft och gesellschaft. Storstad och småstad är stora begrepp, kanske aningen klumpiga, de har dock flera underliggande nivåer vilka skapar levande beskrivningar. Det är dock viktigt att komma ihåg att det inte är idealbilder som målas upp utan beskrivningarna är snarare metaforer som i detta sammanhang syftar till att tydliggöra gemeinschaft och gesellschaft. När Simmel i början på 1900-talet skrev sin essä så fanns det förmodligen en stor kontrast i begreppen storstad och småstad, men för att idag ge liv åt metaforen bör eventuellt läsaren tänka sig begreppen som stad och landsbygd. Storstad/småstad står liksom gesellschaft/gemeinschaft i en form av dialektiskt förhållande (Asplund 1991:32). Livet i storstaden är inte i direkt mening motsatt livet i storstaden, det är snarare en blandning mellan de båda.

När Simmel, som jag i det nedanstående kapitlet tillsammans med Asplund utgår ifrån, var aktiv som författare levde han liksom Tönnies i ett omdanande samhälle. Simmel föddes 1858 och började producera sina verk i början av 1890-talet och var då alltså något yngre än

Tönnies. Simmel är inte känd för sina tydliga referenser snarare tvärtom för sin likgiltighet för referenser (Simmel 1981:9). Därför är det svårt att avgöra hur pass inspirerad Simmel var av Tönnies mer än att han just var inspirerad (Asplund 1991:32).

För att ge läsaren lite introduktion för den fortsatta läsningen så kan följande sägas.

Småstaden är mer beroende av *gemeinschaft* än ett *gesellschaft*, vilket beror på småstadens olika interaktioner. Människor lever nära varandra i både fysisk och social mening, människor tar ansvar för varandra vilket i storstaden, inom ramen för *gesellschaft*, är otänkbart (Asplund 1991:100). Småstadens leverne kan liknas vid en form av kollektivitet, det vill säga människorna förverkligas tillsammans, medan storstaden snarare kännetecknas av egen vinning och individualitet (Simmel 1981:198).

Småstad - storstad

Simmel diskuterar i sin essä ”storstäderna och det andliga livet” (Simmel:1981) framförallt storstadslivet. Småstadslivet är underförstått storstadslivets motsats, men Simmel intresserar sig som sagt mest för storstaden, Simmels avsikt är alltså att se storstaden i ljuset av småstaden. Som jag tidigare nämnde är Simmels storstad och småstad besläktad med *gesellschaft* och *gemeinschaft* vilket jag nedan emellanåt försöker uppmärksamma läsaren på.

Arbetet i småstaden och storstaden kan karaktäriseras som *gesellschaft*, det vill säga människan ingår i ett kontrakt ämnat för att generera vinst (Asplund 1991:78). Men liksom den generella karaktäristiken för småstaden är arbetet en blandning mellan *gemeinschaft* och *gesellschaft*, en blandning av personlig vinning och kärlek till nästan (Asplund 1991:36). Jag tror att arbetet i småstaden i något lägre grad är en del av tanken, personlig vinning. Jag menar då inte att arbetet i småstaden utförs gratis. För arbetet i ett utpräglat *gemeinschaft*/småstad är arbetet en handling utan tanke på vinning – man förväntar sig inte att få något tillbaka eller vad som lite religiöst brukar kallas för broderskap. Arbetet i småstaden följer inte *gemeinschafts* ”idealbild” men genom att småstadens interaktioner i stort präglas av *gemeinschaft* kan arbetet ses som en del av kollektivt och individuellt ansvar. Ett extremt personligt vinsttänkande i småstadens arbete skulle dock äventyra småstadens totala trygghet och interaktioner. Det är lätt att se det som svart eller vitt, men jag tror att vinsttanken, *Homo oeconomicus* (Asplund 1992:86) som jag senare presenterar, är närvarande på flera plan, människor i småstaden tjänar ju trots allt pengar. Ett kanske överdrivet exempel skulle

kunna utgöras av grannen som säljer en vara för mer än vad den är värd. När köparen uppdragar överpriset kan han enkelt konfrontera sin granne. Säljaren i småstaden äventyrar med en sådan handling den kollektiva och individuella tryggheten, vi kan helt enkelt inte lita på honom längre. I storstaden är säljaren inte beroende av en ansvarsfull miljö, det förefaller som en naturlig handling att få ut så mycket pengar det är möjligt för en viss vara och säljaren förväntar sig heller ingenting annat när han själv är köparen (Asplund 1991:136). Vid lite funderande tror jag man kan säga att småstaden inte nödvändigtvis är fastlåst i ett visst geografiskt område, småstaden kan i princip utgöras av kvarteret i storstaden. Poängen ligger i att det med *gemeinschaft* och *gesellschaft* finns ett mycket användbart perspektiv för att förstå vår vardag.

Storstad - småstad

Som jag tidigare antydde är storstaden knuten till *gesellschaft* och därmed är arbetet också mer hemmahörande i storstaden. Arbetet i storstaden är inte bara profitinriktat men genom storstadens totala karaktär legitimeras ett profitinriktat tänkande. Simmel menar att det finns en

...matematisk exakthet, som uppstått till följd av penningekonomin. Det är den som har fyllt så många människor med kalkyl, beräkning, siffermässig bestämning och reduktion av kvalitativa värden till kvantitativa. (Simmel 1981:198)

Det väsentliga i citatet är i mitt tycke den sista delen, om hur kvalitativa värden blir till kvantitativa. *Gesellschaft*/storstad tillåter inte kvalitativa värden, sedan om det är penningekonomin som bär ansvaret är för uppsatsen mindre viktigt. Storstadens interaktioner är flyktiga och snabba, något kollektivt ansvar är inte möjligt i samma utsträckning som i småstaden. Snarare är det individualism som tillämpas i storstaden, det är med andra ord svårt att förhålla sig broderligt med någon som är din konkurrent. Det gör storstaden till en delvis frihetsalstrande miljö. Tack vare storstadens funktionella storlek är individen inte begränsad till ett specifikt område/*gemeinschaft* utan kan ta del av stadens samlade effekter (Simmel 1981:205). Det vill säga storstaden/*gesellschaft* sociala rum görs större genom att individen tillåts att leva i större variation. Samtidigt finns behovet av trygghet/*gemeinschaft* vilket framförallt införlivas genom broderliga eller systerliga relationer. Arbetet agerar dock ibland som en slags surrogatfamilj eller åtminstone försöks det. Till exempel tillåts barnen att följa

med på arbetsplatsen, på fredagar äter vi frukost tillsammans, du kan träna på jobbet. I själva verket är det ett försök att inom ramen för gesellschaft skapa gemeinschaft.

I storstaden och i dess höga täthet av människor korsar livsbanor varandra på ett till synes oförutsägbart sett, vilket i småstaden är en form av ”naturlig handling” (Asplund 1992:134). Storstadens fysiska struktur gör att människor får en känsla av de springer på varandra, man säger att storstaden känns liten vilket inte är samma sak som när man träffar på en bekant i småstaden (Asplund 1992:131). Småstadens fysiska struktur är mindre vilket gör att människorna kan lita på att de kommer att interagera med en specifik person, det är helt enkelt lättare att hålla kontakten. Mötet i storstaden skapas genom att det finns rörlighet bland människor, det skapar därmed tillfällena som de vill påverka men inte rör över (Asplund 1992:131).

Produktionssamhället och Konsumtionssamhället

Så här långt har jag försökt att ge läsare en bild av gemeinschaft och gesellschaft. Jag har försökt att presentera en bild som speglar det samhälle vi lever i idag. Denna bild och då framför allt bilden av gesellschaft ska jag fylla på med dagens arbete, jag tror att bilden av det görs tydligare med att till en början presentera produktionssamhället respektive konsumtionssamhället med hjälp av Bauman (Bauman 1998).

Tönnies verksamma år speglade det samhälle han levde i, vad som brukar kallas produktionssamhället. Det innebar att samhället engagerade sina medlemmar som producenter, vilket i sin tur innebar att samhällets villkor skapades i relation till produktion. I det samhälle vi lever i idag bestäms dess form framförallt genom att vi konsumerar snarare än producerar. Bauman menar att skillnaderna till produktionssamhället är så stora att man istället kan säga att vi lever i vad som brukar kallas ett konsumtionssamhälle. Samhället har därmed förändrats på flera plan, varav kanske den viktigaste: ”hur män och kvinnor integreras i den sociala ordningen och får en plats däri” (Bauman 1998:41). Det innebär inte minst att arbetets karaktär har förändrats (Bauman 1998:40-41).

Tidigare strävade det producerande kollektivet mot målet, de gjorde det tillsammans och kunde i princip bara bli bättre tillsammans (Bauman 1998:49). Det är dock inte så att de representerade ett idealt gemeinschaft för de var fortfarande lönearbetare och därmed också

en del av gesellschaft. Konsumenten står här i tvär kontrast till producenten. ”Konsumtionen är en i grunden individuell, isolerad och i sista hand ensam verksamhet” (Bauman 1998:49), vilket pekar på hur väl konsumtionssamhället passar in i gesellschaft mallen. Ett sådant samhälle skapar helt andra förutsättningar inte minst vad gäller arbetet vilket jag nu ska presentera för läsaren.

Kortsiktigt, långsiktigt och Homo oeconomicus

Gesellschaft kunde som jag tidigare nämnde kopplas till arbete som ger vinst eller medel för att nå ekonomisk vinning. Sennett beskriver i stora drag i sin bok ”När karaktären krackelerar” hur arbetets form förändrats, ett arbete som i Sennetts bok framförallt bedrivs i storstaden. Boken skulle kunna sägas vara en relativt verklig bild av konsumtionssamhället med utgångspunkt i arbetet. Det tillför förhoppningsvis därför en tydligare bild av motsatsparet gemeinschaft – gesellschaft.

Sennett menar att samhället i stort likväl som arbetet kännetecknas av en speciell osäkerhet (Sennett 1999:43). Osäkerheten är knuten till marknadsekonomin och är en form av naturlig strategi mot ständigt nya förändringar. En sådan värld kan sägas präglas av ”...kortsiktig flexibilitet och omvandling, en värld som inte erbjuder mycket till kontinuitet, vare sig ekonomiskt eller socialt.” (Sennett 1999:42). I en kortsiktig värld blir det svårt att förutsäga nästa dag eller nästa handling. En sådan värld utarmar det ömsesidiga förtroendet, att lita på människor, det vill säga gesellschaft utarmar gemeinschaft. Det innebär ett egennyttigt och rationellt handlingsmönster eller som Asplund uttrycker det, ”Till *homo oeconomicus* har människan blivit när hennes responsivitet har formats i enlighet med marknadsplatsens krav”. (Asplund 1992:86). Homo oeconomicus väger alltid utgifter mot intäkter, finns det ingen lönsamhet så finns det ingen anledning att agera. Ömsesidigt förtroende och ansvar inför sin nästa är inte förenligt med kortsiktig flexibilitet eller gesellschaft. Förtroende som är informellt till sin karaktär tar ofta sin form i långsiktig bekantskap eller i starka band som Sennett uttrycker det (Sennett 1999:35). Genom att ge och ta av varandra lär vi känna varandra och förutsäga varandra, vi skapar ett ömsesidigt förtroende eller ett gemeinschaft. En långsiktig relation med ömsesidigt förtroende är en relation utan tanke på vare sig egennyttighet eller oegennyttighet, det vill säga social responsivitet (Asplund 1991:139). I termer av gesellschaft finns det i princip inget förtroende, människan får lita på sig själv eftersom den då är bäst förberedd för eventuella omvandlingar.

Homo oeconomicus är en del av gesellschaft, bilden lyfter fram det rationella handlandet. Men förutom ett sådant handlande så går det att koppla kortsiktig flexibilitet och bristande förtroende till asociala responslöshet. Social responsivitet förutsätter minst två människor som ger och tar varandra, en social interaktion. Responsivitet finns mellan människor eller skapas mellan människor, det är alltså inte något som finns innanför huden (Asplund 1987:13). Det är alltså inte en personlighetstyp som begreppen försöker fånga utan snarare två olika uppsättningar, förutsättningar för kommunikation. Den asociala responsiviteten kan kopplas till en slentrian värld, alltså en värld där spontanitet och ett rikt språk inte prioriteras (Asplund 1987:114). Den asociala responslösheten fungerar tillsammans med gesellschaft och formell kommunikation, men som jag i nästa stycke kommer att presentera är inte all formell kommunikation asocial responslöshet. Likväl kan en sådan responsivitet vara social eller gesellschaft vara gemeinschaft.

Som läsaren kanske uppmärksammat har kortsiktiga relationer och Homo oeconomicus likheter med Webers ”formell rationalitet” som han identifierar på flera nivåer i samhället (Ritzer 2004:135). I stora drag karaktäriseras begreppet av kalkylerbarhet av institutioner, kontroll över osäkra moment och effektivitetstänkande, det vill säga att hitta den lönsammaste lösningen (Ritzer 2004:135). Homo oeconomicus är i detta sammanhang vid en jämförelse en metafor för formell rationalitet, men framförallt en metafor för valet i gesellschaft idag. Jag antar att formell rationalitet är en del av gesellschaft.

Valet

Valet i gemeinschaft – ansvar

Så här långt har jag framförallt försökt att beskriva gemeinschaft och gesellschaft utifrån ett något modernare ordalag än det som Tönnies presenterade 1887. Jag är självklart inte säker på hur eller om det fungerar i verkligheten. För att närma mig den så kommer jag nu att presentera för läsaren vad som mer precist ligger i fokus för uppsatsens frågeställning, nämligen valet i gemeinschaft och gesellschaft. Det är framförallt denna del tillsammans med kapitlet om Homo oeconomicus som kommer att vara till grund för tolkningen av empirin.

Valet inom *gemeinschaft* är präglad av småstadens närhet och ansvar vilket gör valet till en kollektiv handling. Valet i *gemeinschaft* beskrivs lättast med den klassiska beskrivningen ”för att kunna göra ett val måste man ha kunskap om alternativen” det förutsätter att samhällets struktur är genomtränglig, att det finns en form av förutsägbarhet och medvetenhet (Asplund 1992:24). Det vill säga genom småstadens förutsägbara interaktioner och ansvar möjliggörs en kontinuerlig kontakt med ”kunskapen” och ”alternativen”. I motsatts till valet i *gesellschaft* så finns det i *gemeinschaft* möjlighet att kunna påverka konsekvenserna av det egna handlandet (Johansson 1999:38). I princip skulle även *Homo oeconomicus* kunna passa in i metaforen som jag nyss beskrev, men istället för att ha en kontinuerlig och naturlig kontakt med ”kunskapen” och ”alternativen” så finns tanken endast vid tillfället då väljaren noga kalkylerar på valet. *Homo oeconomicus* väljer för att vinna något, väljaren i *gemeinschaft* har ingen tanke på vare sig vinst eller kalkylering utan valet skapas och genomförs på de långsiktiga grunder som väljaren byggt upp. Valet förefaller på något sätt som naturligt, genom att man i *gemeinschaft* lär känna varandra och därmed också förutsäga varandra (Asplund 1991:139).

Från *gemeinschaft* till *gesellschaft*

Inte sällan rör sig människor mellan småstad och storstad, ett val kan karaktäriseras som en rörelse mellan *gemeinschaft* och *gesellschaft* och/eller som ett val inom ramen för något av begreppen. Den som rör sig mot storstaden från småstaden gör det oftast genom att ”överge”, det finns underförstått en förväntan att den som försvunnit ska återvända och komma till rätta (Asplund 1992:115). Flytten till storstaden behöver inte vara bildligt talat utan flytten kan också ses metaforiskt. Människor vill ibland lösgöra sig eller blomma ut till exempel kan skilsmässan ses som en flytt från en *gemeinschaft* miljö till ett kanske häktiskt *gesellschaft* liv. Oavsett hur flytten ser ut förlorar den som flyttar tillfälligt sin identitet, den som hamnar i *gesellschaft* behöver bli *något* (Asplund 1992:115).

Valet i *Gesellschaft* – tillfället

Valet i *gesellschaft* karaktäriseras av abstrakthet, människans interaktioner är som jag tidigare nämnde abstrakta och kortsiktiga. En sådan karaktäristik skapar speciella förutsättningar för valet. Snarare än tidigare nämnda beskrivning av det klassiska valet så är det ”kunskap om tillfället” som är gällande. Storstadens oförutsägbara interaktioner och livsvägar som till synes

korsar varandra på ett slumpartat sätt gör att valet kan ses som dels kalkylerande vilket kopplas samman med Homo oeconomicus samt som tillfälligheter vilket kan kopplas samman med *Puer aeternus* som jag senare förklarar. Med ett tillfälle menas här "...ett sammanträffande som leder eller skulle kunna ledas till att någon hittills ouppmärksam och outnyttjad egenskap eller färdighet förvandlas till resurs." (Asplund 1992:15). Ett kanske överdrivet exempel är människor som väntar på att bli upptäckta i en eller annan bemärkelse eller bara väntar på just ett tillfälle. Eftersom väntan på tillfället kan vara väntan på i princip vad som helst erbjuder gesellschaft valet större valfrihet än det som sker inom ramen gemeinschaft/småstad, som delvis är preprogrammerat (Asplund 1992:24).

Tillfället är alltså ett frigörande av en resurs, en sådan resurs kan dock inte vara vad som helst. Det går till exempel inte att bara snubbla över snabbhet eller intelligens. Tillfället skapar snarare möjlighet att utnyttja en tidigare outnyttjad resurs som till exempel skönhet eller resurser som aldrig tidigare kunnat användas som resurser (Asplund 1992:33). Gesellschaft grund åtskiljer, som jag tidigare nämnde, tanken och handlingen vilket möjliggör en skarpare åtskillnad av mål och resurser (Asplund 1991:71).

Det tillfälliga valet medför att den klassiska logiken om "kunskap" och "alternativen" ifrågasätts, det vill säga det finns inget val, åtminstone inte i termer av gemeinschaft. Det går alltså att vänta på tillfället och under tiden förbereda sig omedvetet, i själva verket kan hela livet vara en förberedelse för tillfället och när tillfället kommer kan det erbjuda i princip vad som helst (Asplund 1992:16).

Från gesellschaft till gemeinschaft

Flytten från gesellschaft till gemeinschaft ter sig vid en första tanke inte så dramatisk som tvärtom, men jag tror att det innebär minst lika stora påfrestningar. Flytten till gemeinschaft handlar tvärtemot flytten till gesellschaft om att finna trygghet och att slå rot, identiteten måste anpassas till en ny form av leverne (Asplund 1992:116). Den som flyttar behöver dock inte förväntas komma tillbaka, det är som den som flyttar ger sig av mot något naturligt och accepterat. Den inte alltför sällan återkommande tanken i storstaden är ju trots allt den om "ett naturligt liv på landet". Valet att flytta från gesellschaft till gemeinschaft är precis som sin motsvarighet inte nödvändigtvis en flytt mellan de två begreppen utan kan ses som val inom

ramen för något av begreppen. Således kan det ses som ett val mellan begreppen och inom begreppen.

Puer aeternus

Jag lyfte tidigare fram homo oeconomicus, en karaktär/bild som kännetecknas av att alltid väga utgifter mot intäkter (Asplund 1992:86). Till skillnad från homo oeconomicus så skulle aldrig puer aeternus orka jämföra inkomster och utgifter. Puer aeternus, ”den evigt unga eller den evigt omogna människan.” (Asplund 1992:18) lever i nuet. En puer aeternus är en som ständigt skjuter upp sin framtid och inte vill binda sig, en slags ”oförbinderlighet” (Asplund 1992:121). Till exempel så är tanken om ett arbete med regelbundna tider otänkbart. Det innebär en direkt kontrasterande tanke till gemeinschaft men som inom ramen för gesellschaft framstår som normal och rationell. Valet i detta sammanhang kan inte genomföras med devisen ”kunskap om alternativen”, det vill säga ett medvetet letande efter både alternativ och kunskap, eftersom det inte finns någon vilja eller möjligheter att använda sig av medvetna eller förutseende handlingar (Asplund 1992:24). En puer aeternus väntar istället på tillfället, ofta tillsammans med någon som kan skapa en gångvänlig väg. Puer aeternus är alltså inte asocialt responslös med innebörden att hon är socialt omedveten snarare behöver hon hjälp att skapa det hon inte själv klarar – tillfället (Asplund 1991:24).

För att ge läsaren klarhet kan gesellschaft valet så här långt sammanfattas med att det inom ramen för detta finns två val. Det kalkylerande och vinstdrivna valet som kan kopplas till Homo oeconomicus och tillfallets val som tydliggörs med karaktären Puer aeternus.

Risk

Om gemeinschaft refererar till ett slags naturligt eller traditionellt tillstånd så refererar gesellschaft till en värld som rör sig bort från det naturliga. Giddens menar att ”Begreppet risk blir särskilt centralt i ett samhälle som rör sig bort från det förflutna, från det traditionella handlingssättet...”(Giddens 2002:136). Valet i gemeinschaft möjliggörs genom möjligheten att kunna påverka konsekvenserna av det egna handlandet (Johansson1999:38). Ett sådant val är inte förknippat med risk utan snarare så kan de delar som inte är förutsägbara lämnas över till ödet. Övergången från det naturliga och traditionella till det moderna/senmoderna innebär ett kalkylerande av handlingar och därmed också av risker. Den tidigare beskrivna karaktären

av homo oeconomicus har i detta sammanhang en tydlig plats, vilket den uppmärksamma läsaren känner igen. Homo oeconomicus vill inget hellre än att förutsäga handlingars konsekvenser, riskbedömningar blir ett verktyg för att göra vinst. Det är dock inte så att det i gesellschaft finns fler risker än i gemeinschaft, utan snarare svarar riskbedömningar mot gesellschafts rationella strävan (Giddens 2002:150).

Valet i gesellschaft kännetecknas förutom av homo oeconomicus också av tillfället, Puer aeternus som ständigt skjuter upp framtiden. Eftersom valet är just ett tillfälle kan man fråga sig om det då finns ett kalkylerande av valets risker. Asplund skriver om en händelse när flygaren och äventyraren Amelia blir tillfrågad av en reporter om hon verkligen ska ge sig ut på ytterligare ett riskfyllt flygäventyr. Amelia säger då ”Why? Do you think my luck might run out? Do you think my luck only last so long and then lets a person down?” (Asplund 1992:33). Amelia som är ett exempel på just Puer aeternus, svarar som om att det inte fanns någon risk och om det fanns några så varför skulle just hon oturligt nog drabbas av dessa. Alltså något medvetet kalkylerande av risker är inte kännetecknade för Puer aeternus, men ett medvetet kalkylerade är inte nödvändigt eftersom risktagandet ligger i senmodernitetens grunder och därmed också inom ramen för gesellschaft (Giddens 2002:160). Dessutom skapar Personer som gärna utsätter sig för risker, vilket Amelia gjorde, möjligheter att för vad Giddens kallar ”tillfälligheternas spel”, tillfällen som andra betraktar som rutiner och händelselösa (Giddens 2002:160). Ett risktagande som är mer eller mindre medvetet skulle därmed innebära en förutsättning för att tillfället ska dyka upp. Om man vänder på resonemanget blir det ännu tydligare, väntan på ett tillfälle är ett risktagande för det kanske aldrig kommer. För även om det teoretiskt sett är en förutsägbar situation kommer man aldrig exakt veta när människors livsvägar korsas och att det i just det tillfället finns en möjlighet att frigöra en resurs.

Sammanfattning

Så här långt kan jag sammanfatta teorin på följande sätt. Gemeinschaft grunder ligger i de nära och kollektiva relationerna som man kan finna till exempel inom ramen för broderskapet eller systerskapet. Gesellschafts grunder är rationella och individualistiska. Småstaden och storstaden är både fysiska platser och en metafor för gemeinschaft. Småstadens struktur erbjuder och förutsätter kollektivt och ansvarsfullt handlande. Storstadens struktur är komplex till sin karaktär, den är rationell och därmed kvantitativ till sin karaktär.

Valet i gemeinschaft bygger på kollektivt handlande, att människor i omgivningen tar ansvar för varandra. Valmöjligheten och kunskapen utvinns på ett naturligt sätt eftersom människor i omgivningen är engagerade och delaktiga i varandras liv.

Valet i gesellschaft har jag karakteriserat utifrån två karaktärer eller bilder, den ena är homo oeconomicus, som kalkylerar vinsten i varje handling och därmed också kalkylerar på risken av ett specifikt val. Puer aeternus är den andra bilden, den har inget intresse för att kalkylera på vinsterna utan väntar istället på att något ska korsas hennes väg för att på så sätt frigöra en inte tidigare utnyttjad resurs.

Gemeinschaft och gesellschaft står i ett beroendeförhållande till varandra. Det innebär att valet aldrig är det ena eller det andra. Istället bör vi se det som en fixeringsbild, en bild som konstruerats för att ge dubbla bilder beroende på hur man tittar på bilden och hur bra bilden är (Asplund 1991:42)

Resultat redovisning och analys

Presentation av respondenterna

I detta avsnitt är min tanke att låta läsaren bekanta sig med intervjupersonerna, jag har medvetet försökt att presentera en ”objektiv” bild. Intervjuerna är utförda hemma hos respondenterna. Varje intervju tog cirka två timmar.

Presentation av Johan

Johan är strax över trettio år och kommer från Göteborg eller närmare bestämt Majorna i västra Göteborg. Majorna kan beskrivas som en förort till Göteborg men kanske snarare är en del av Göteborg då spårvagnarna går dit. De första sex åren bodde Johan och hans familj i ett landshövdingehus, ett karakteristiskt trevåningshus, tillsammans med sin familj. Johan och hans familj flyttade senare till ett kedjehus.

Förutom Johan så har föräldrarna två döttrar, varav den ena är tre år yngre och den andra tretton år yngre. Johans föräldrar har levt tillsammans under hela hans uppväxt och lever fortfarande ihop. Både Johans mamma och pappa är lärare.

De första sex skolåren gick Johan i en låg och mellanstadieskola i området. Till högstadiet fick Johan byta till en annan skola, dock fortfarande i samma område. Under gymnasiet första år läste Johan naturvetenskapliga programmet som också låg i området. Efter ett och ett halvt år hoppar Johan av gymnasiet för att han inte orkar med det höga tempot. Johan får vänta ett halvår innan han kunde söka en ny gymnasieplats, under den tiden går han på ungdomscentrum en dag i veckan och resterande fyra dagar jobbar han som diskare på en restaurang i centrala Göteborg. Därefter söker Johan till samhällsprogrammet på Skillerskagymnasiet som ligger i centrala Göteborg, här får Johan gå om tvåan.

Efter gymnasiet läser Johan vidare på universitetet i två år för att sedan bege sig till Italien i tio månader för att läsa italienska. Under vistelsen i Italien träffar han Elvira som han idag är sambo med. Strax efter hemkomsten från Italien flyttar Johan hemifrån med Elvira och i samband med det börjar han jobba som städare på en skola. Några månader senare får han via sin far möjlighet att börja arbeta som översättare. Johan kommer sedan att arbeta på sammanlagt fyra arbetsplatser som översättare. Eftersom Elvira ska läsa i Alnarp flyttar de

båda till Malmö, Johan får jobb som översättare i Köpenhamn. Efter uppsägning väljer Johan att fortsätta som frilansare och kort därpå även ta upp studierna igen.

Presentation av Stuesson

Stuesson är uppvuxen i nordöstra Skåne, närmare bestämt i Knislinge. Senare i livet flyttar han till Kristianstad. Stuesson är runt 30 år och är sambo. Han jobbar som målarförman vilket hans far också gjorde. Tidigare jobbade Stuesson i mattbranschen. Stuessons fritidsintresse är bilkörning i kartserien STCC.

Knislinge är en by med cirka fyratusen invånare, byn består mest av villakvarter som är byggda under 70-talet. Under Stuessons uppväxt fanns de flesta affärer där som man kunde behöva. Johans föräldrar är inte från Knislinge. Pappan är uppvuxen i Hanaskog och dit kom också Stuessons mamma under tonåren. Stuesson har en lillasyster som är två år yngre.

Grundskolan gick Stuesson på två olika skolor. De första sex åren var på en skola i villakvarteret där han bodde, högstadiet var en bit längre bort men fortfarande i Knislinge. Efter nian så valde Stuesson att gå tekniskt program. Eftersom inte Knislinge har något gymnasium så fick Stuesson gå i Kristianstad. Det var ett treårigt program men möjlighet fanns att gå ett fjärde år i Hässleholm vilket Stuesson gjorde, han valde då byggnadsteknisk inriktning.

Efter gymnasiet får Stuesson en praktikplats via arbetsförmedlingen på Tarkett, ett golvföretag. Under sex månader praktiserar han för att sedan bli erbjuden fast anställning på produktutvecklingsavdelningen. Efter två år på Tarkett så träffar han sin nuvarande sambo Jennifer som han året därpå blir sambo med i Kristianstad. Stuesson arbetar på Tarkett i sammanlagt sju år för att sedan börja arbeta i det familjeägda måleriföretaget. Stuessons farfar startade företaget och därefter tar Stuessons far över företaget. När Stuesson börjar arbeta på företaget så tar han över några av sin fars arbetsuppgifter eftersom hans far blev ordförande i målarmästarna. Stuessons arbetsuppgifter är kalkylering av arbeten och arbetsledning.

Stuessons stora intresse är motorsport. När Stuessons far höll på med motorsport följde Stuesson med. När han var tio år började han köra go-cart för att sedan tio år senare börja

köra formelbil i Tyskland i sammanlagt sju år, det vill säga under åren som han arbetade på Tarkett. Efter detta börjar Stuesson köra STCC serien i Sverige.

Resultat och analys

Denna del ska förhoppningsvis förtydliga valen i gemeinschaft och gesellschaft samt strategierna och förutsättningarna för dessa val. I det teoretiska kapitlet ger jag ett teoretiskt eller metaforiskt svar på dessa frågor. Tanken är att klargöra genom att tillämpa idéerna på verkligheten. Det är min förhoppning att idéerna representerar tankefigurer, det vill säga tankar som har förankring i handlingar (Asplund1991:6).

Jag ska nu försöka måla upp bilden av Johan och hans val i karriären. Tillsammans med denna presentation har jag för avsikt att tolka och förstå empirin utifrån teori och förförståelse samt helheten, med andra ord i enlighet med det metodologiska ramverket.

Gymnasievalet och gemeinschaft

Som de flesta tonåringar som ska välja till gymnasiet så bodde Johan hemma hos sina föräldrar. Av tre syskon är Johan äldst och därmed också den förste till att avsluta grundskolan och börja på gymnasiet. När Johan skulle välja hade han inte i direkt mening några egna formulerade planer om vad gymnasiet kunde leda till eller vilket program det skulle bli. Johan, som bor i Majorna, har dock en idé om att gå på någon av de centrala gymnasieskolorna i Göteborg. Eftersom endast det är de centrala gymnasieskolorna som har ryska har Johan läst ryska för att på så sätt kunna få större chans att hamna på rätt skola. I övrigt är det enligt Johan framförallt föräldrarna som har någon idé om vilket program han ska läsa. Johans val blev naturvetenskapliga programmet vilket han förklarar på följande sätt:

”Jag hade ganska bra betyg i nian och sådär. Hade bra betyg i matte och kemi, fysik och så där. Så det skulle passa bra och sen också att båda mina föräldrar är lärare liksom. Då blev eller dom ville att man skulle läsa något bra för att... så det fick man ju, ja blev väl mer eller mindre tillsagd att läsa natur, men jag tyckte ändå att det var okej för att jag tyckte dom ämnena var roliga och sådär.”

Och

”Jag hade ju ingen aning om vad det innebar, jag litade helt på att mina föräldrar hade koll på vad man skulle läsa. Ingen av dom har för övrigt läst natur så någon koll kanske dom egentligen inte hade. Men det var väl lite sådär ”kanske kan han bli läkare”.”

Det spelar alltså inte så stor roll för Johan vad han läser, däremot har han en klar tanke om gymnasiet fysiska plats, det vill säga Johan vill framförallt läsa i centrala Göteborg. När Johan gör valet till gymnasiet är det Johans föräldrar som framförallt tar ansvar. Det är i och för sig inte konstigt utan det är förmodligen så de allra flesta val till gymnasiet görs. Ur uppsatsens teoretiska ram är valet först och främst ett gemeinschaft val. Johan är en del av familjen och familjen tar ansvar för Johan. Johan själv menar på att han i princip lämnar över valet till sina föräldrar, men förmodligen tar Johan själv ett ansvar genom att han lämnar över valet till sina föräldrar eftersom han tror de vet bättre. Eftersom Johans föräldrar är just föräldrar har de en god och långsiktig relation med Johan vilket innebär förutsägande av varandras handlingar. Både Johan och hans föräldrar vet vad som är bästa för varandra, de har en relation utan tanke på vare sig egennyttighet eller oegennyttighet. De är vad Asplund kallar socialt responsiva och därmed kan valet delvis karaktäriseras som ett gemeinschaft val (Asplund 1992: 139).

Samtidigt som valet är präglad av gemeinschaft så har det också inslag av gesellschaft. Johan vill gå i centrala Göteborg av en anledning, en anledning som ger han en form av personlig vinst. Johan ”...ville in i innerstadsskolorna, in i stan och hänga på kaféer”, det skulle kunna uttryckas som att Johans vinst är ”häftighet”. Det skulle kunna ses som ett rationellt handlande eller vad jag i teorikapitlet har kallat för Homo oeconomicus valet (Asplund 1992:86). Även Johans föräldrar verkar ha en tanke om en slags vinst. Jag menar då att om Johans föräldrar verkligen hoppades på att Johan en dag skulle bli läkare så har deras tankar delvis formats efter marknadens krav, det vill säga deras medvetenhet om att läkare är ett yrke med status (Asplund 1992:96).

Trots Johans satsningar får han aldrig gå gymnasiet i centrum istället blir det gymnasieskolan i Frölunda. Det naturvetenskapliga programmet visar sig vara svårt såtillvida att det kräver en större arbetsinsats än grundskolestudierna, de bra betygen som Johan hade i grundskolan uteblir. Stämningen och människorna skiljer sig också från grundskolan, Johans gymnasiestudier går alltså relativt dåligt, så dåligt att Johan börjar fundera på att hoppa av det

naturvetenskapliga programmet. Johan hoppar av det naturvetenskapliga programmet efter ett och ett halvt år.

Johan förklarar det på följande sätt:

” Jag var bland de sämre i klassen och jag var bland dom tystare. Det var inte som vanligt. Jag trivdes aldrig där ute på den skolan. Det blev ganska snabbt så också att alla som inte var studiemotiverade hittade varandra. Vi var väl en åtta stycken och jag tror att det var en av oss som hade över tre och noll i snitt.”

Eftersom Johan hoppar av till julen blir han tvungen att vänta till höstterminen. Under tiden får han gå på ”ungdomscentrum” en dag i veckan och resterande fyra dagar jobbar han på en restaurang i centrala Göteborg som diskare. Någon gång innan Johan slutar på naturvetenskapliga programmet föds idén om att gå på samhällsprogrammet. Så blir det också, Johan börjar på samhällsprogrammet på Skillerska i centrala Göteborg. Johan har en bra dialog med sina föräldrar och de stödjer honom i hans beslut. Så här säger Johan:

” Dom tyckte såklart att det var synd att jag misslyckats på natur men det var inte så att jag behövde känna stor skuld över det misslyckandet eller... Jag tror faktiskt inte, jag tror att jag uppfattar det rätt när jag säger att dom.. Dom tyckte såklart att det var synd. Det är klart att dom hade velat se mig gå ut med 5,0 från natur. Men dom fattade ju det att det gick åt helvete och det gick ju bara spikrakt neråt. Och Frölunda var ingen rolig skola, jag trivdes inte där och det märkte dom. Dom hjälpte ju mig att byta och sådär, mamma var till och med hos syon när jag skulle hoppa av. Så det kände jag att jag hade stöd i det. ”

Johans val att hoppa av det naturvetenskapliga programmet kan liknas vid en process eftersom hans betyg sakta dalade. Hans val växte alltså fram över tid. Valet skulle då kunna vara inom ramen för *gemeinschaft* men samtidigt har Johan kvar idén om att plugga i centrala Göteborg vilket pekar mot *gesellschaft* valet. Det kan tänkas att Johan tar ansvar här för sina studier eller ansvar för att gå klart gymnasiet. Johan har dessutom förståelse från sina föräldrar, de är så att säga delaktiga i hans val. Men Johan är trots allt driven av tanken att det inne stan är mycket bättre, att det finns något att vinna på att gå i skolan där, så pass mycket att det är värt att läsa andra årskursen en gång till och att gå på ungdomscentrum i ett halvår. Johans val

skulle på så sätt vara ett noga kalkylerat val och därmed också val inom ramen för gesellschaft, Homo oeconomicus.

Om jag så här långt ska våga karaktärisera de olika miljöerna som Johan befinner sig i så är familjen och Johans hem som jag tidigare antytt en gemeinschaft miljö. Den är trygg och ansvarsfull. Gymnasieskolan är generellt sett en miljö som kan karaktäriseras som gesellschaft, det vill säga eleverna i en gymnasieskola är där i egenskap av att lära sig, deras relationer är målstyrda. Självklart så finns det gemeinschaft relationer inom skolan men som jag påpekade så är det i ett stort perspektiv som jag menar.

Universitetet, Homo oeconomicus och Puer aeternus

Under de två åren på samhällsvetenskapliga programmet formar sig inte några tankar om vad som ska ske efter gymnasiet. Här är Johan tydlig när jag frågar om han hade några planer för vad som skulle ske efter gymnasiet.

” Nej inte alls, nej, nej jag stötte mest bort det, jag gjorde alltid så och gör nog så fortfarande. Tar möjligen lite halvmedvetna beslut, det får bli som det blir liksom.”

Det skulle kunna förstås som om Johan väntade på något, men samtidigt menar Johan att han bär med sig en form av idé från sina föräldrar som poängterar vikten av utbildning. Johan har i övrigt inga bekanta som läser på universitetet. Valet av ämne förklaras dels genom att det bara fanns där när han bläddrade i kurskatalogen och att retorik faktiskt skulle var nyttigt för honom. Följande citat sammanfattar ämnesvalet på ett bra sätt:

” Jag vet inte, jag hittade det i den här kurskatalogen och jag tyckte att det var väldigt jobbigt att stå och prata inför folk så jag tänkte att jag skulle lära mig det på något sätt. Sedan trodde jag att det var mera teoretiskt än det var, så det var en riktig chock att komma dit. ”

Retorikursen Johan valde att gå innehåller flera praktiska övningar vilket han tidigare varit rädd för. Trots det väljer han att gå klart retorikursen. I efterhand har Johan funderat på varför han verkligen gick den här kursen. Han säger: ” Det har jag ju funderat på i efterhand vad fan det var för något. En utmaning eller... Men det var väldigt nyttigt i alla fall.”

Johan uttrycker dels en vilja att bara vänta på att valet ska komma till honom, en väntan på tillfället. Men han uttrycker också en vilja att försöka kalkylera och förutsäga sitt val till universitetet. Det är som om Johan har med sig både förnuft och en form av lathet eller som de två karaktärerna Homo oeconomicus och Puer aeternus. Som jag nämner i teorikapitlet så till skillnad från Homo oeconomicus så skulle aldrig Puer aeternus orka jämföra inkomster och utgifter, man kan säga att karaktären kännetecknar en slags oförbinderlighet (Asplund 1992:121). När Johan säger att han stötte bort tankarna om att han behövde göra val så gör han i princip ingenting, han kalkylerar inte på valet och inte heller kan valet sägas vara naturligt som i gemeinschaft. Det är som om han väntar på ett tillfälle men den kalkylerande Johan, Homo oeconomicus, tar tag i saken och finner en personlig vinst i att gå kursen i retorik.

Johans relationer på universitetet skiljer sig från gymnasiet, Johan menar att de två sista åren på gymnasiet var en bra tid för honom. När jag ber honom att jämföra gymnasiet och universitetet svarar han på följande sätt:

”Miljön i stort var jobbig, det kan fortfarande sitta i, jag känner mig väldigt hotad i den miljön liksom. Man känner sig oseriös och otillräcklig, folk tar sig själva på för stort allvar och har femhundramiljoner poäng. Drar man ett skämt så är man oseriös... Det fattar jag att det ligger hos mig också..”

Det målstyrda samtalet eller den asociala responlösheten kan kopplas till gesellschaft, medan det lekfulla och informella samtalet eller social responsivitet kopplas till gemeinschaft. Det kan tolkas som att Johan har en känsla av att inte vara tillräcklig, att han är utan tydliga mål i en miljö som är allt annat än lekfull och informell. Johan känner att hans strategi att vänta och inte planera inte riktigt är legitim i den kalkylerande och målfokuserade miljön. Det kan helt enkelt förstås som att det inom ramen för gesellschaft ibland finns två stridande idéer.

Johan fortsätter efter retorikursen att läsa ytterliggare tre A-kurser men identifierar sig aldrig som student eftersom han bor kvar i sin hemstad. Johan tycker inte att han börjat ta ansvar för sitt liv. Han bor fortfarande kvar hos sina föräldrar men hans sociala liv har förändrats. Genom studierna har Johan skapat nya kontakter men de gamla vännerna finns fortfarande kvar.

Efter kursen i retorik fortsätter Johan med konstvetenskap och att det blev just konstvetenskap förklarar han med: ”Jag hade någon slags idé om att jag skulle bli allmänbildad, testa på lite olika.” Samtidigt har Johan som tidigare nämnts inga direkta mål med sina studier eller hur studierna skulle användas i framtiden.

” Ja jag levde i nuet och det har nästan fortsatt... Det är väl först nu som jag överhuvudtaget som jag allvarligt börjat fundera på vad man... Men så såg det ut hela vägen liksom. Hastiga beslut som ledde till något möjligen om man tittar på dem i efterhand kan ha varit mer eller mindre strategiska eller medvetna. Men som jag inte uppfattade som medvetna när jag tog dem. Jag gick där och läste konstvetenskapen sedan läste jag idé- och lärdomshistoria, ett hopp till, sedan började jag på media- och kommunikation.”

En kontrast - Gemeinschaft

För att tydliggöra Johans val ska jag kort beskriva ett av Sturessons val. Sturesson är som jag tidigare beskrev uppvuxen i en by utanför Kristianstad, hans pappa äger en målerifirma som Sturessons farfar startade. Sturesson har alltid haft en tanke om att han en dag ska arbeta på sin pappas familjeföretag eller åtminstone sedan han valde inriktning i gymnasiet. Det har dock inte varit en klar tanke utan en vag idé. Sturesson menar att både han och hans far känt samma sak, att det underförstått dem emellan från gymnasietiden och framåt funnits en delad idé eller som Sturesson själv uttrycker det: ” Det har mera varit att jag har trott att han har trott och han har trott att jag har trott”. Så när Johan efter gymnasiet börjar arbeta på Tarkett så är det ett mellanstamp innan han ska börja jobba i familjeföretaget. Valet att lämna Tarkett för familjeföretaget var som Sturesson själv säger ”naturligt”. Naturligt trots att Sturesson och hans far egentligen inte pratat om övergången, det är som de båda förutspått framtiden eller tagit ansvar för varandras framtid. Samtidigt som Sturesson börjar jobba i familjeföretaget så går hans far ner till deltid, det löser sig återigen naturligt som om det fanns telepati dem emellan. Valet i gemeinschaft förutsätter ansvar och social responsivitet, utan det så skulle Sturesson aldrig känna det som ett naturligt val. Att börja arbeta på familjeföretaget är inte en kortsiktig idé utan snarare ett långsiktigt planerat och förutsäggande av deras olika vägar. Valet görs inte först och främst för att vinna något på det utan skapas helt enkelt för att det finns ett naturligt förhållande mellan far och son. Johans val i arbetslivet har framförallt varit en väntan eller ett kalkylerande och har snarare byggts upp kortsiktigt än långsiktigt, en värld som inte erbjuder mycket till kontinuitet, vare sig ekonomiskt eller socialt (Sennett 1999:42).

Resan till Italien och Puer aeternus

I stora drag har Johan så här långt gjort val som kunnat karaktäriseras som någon av valen inom ramen för gesellschaft. Som läsaren nu ska se så kommer Johan att göra ett val som mer drar åt Puer aeternus, valet som ett tillfälle.

Johan menar själv att han väntade på att det skulle komma någon form av klarhet till honom. ”Att det skulle hända något, att det helt plötsligt skulle stå klart för en att jag vill nog bli läkare ändå.” Samtidigt som idén om att testa sig runt lever kvar. När Johan söker till medie- och kommunikation söker han samtidigt B-kursen. Av det får Johan ”panik”, han trivs inte och tycker inte att det är skoj och känner att det plötsligt blivit för allvarligt. Ungefär under denna period stöter Johan på en kamrat som han inte träffat på länge. Johan blir tillfrågad om han inte ska följa med till Italien. Dagen efter har Johan betalat in anmälningsavgiften till resan. Johan kommenterar händelsen på följande vis:

” Det är ganska talande för hur jag la upp mitt liv på den tiden, jag hade ingen planering överhuvudtaget, jag bara gjorde. Varenda en av de kurserna jag sökte så åkte jag spårvagn på natten till Wasaplatsen och lämna in [anmälningsblanketten] natten innan sista anmälningsdag liksom. Hela tiden skjuta upp. Men jag tycker att det hela tiden legat nått sorts tanke om att en dag måste ta tag i sig själv och bli nått. Men det har varit så himla jobbigt att göra det valet.”

Det tillfälliga valet, Puer aeternus, kan definieras som ett sammanträffande av en hittills oupptäckt resurs (Asplund 1992:15). När Johan stöter på skolkamraten från gymnasiet är universitetskursen inte vad han hade tänkt sig, Johan väntar på att något ska hända för att på så vis slippa den tråkiga kursen. Det intressanta och viktiga för denna uppsats är att Johan inte vet vad han väntar på. Skolkamraten kan sägas frigöra en för Johan inte tidigare känd resurs, vad resursen består av är svårt att sätta fingret på. Kanske skulle det kunna vara äventyraren som upptäcks av Johan eftersom den aldrig tidigare varit använd. Det lite överraskande och kanske aningen paradoxala är att Johans oansvariga val leder honom, som läsaren alldeles strax ska få se, till ett ökat ansvarstagande och ett gesellschaft.

Italienresan innebär att Johan flyttar hemifrån och väl i Italien träffar Johan sin nuvarande sambo, Elvira. Johan menar att det är starten på hans vuxna liv. När de kommer hem ifrån Italien flyttar de in hos Johans föräldrar, vilket visar sig vara besvärligt för dem.

”Det var jättejobbigt att bo där, dom sa ju till henne. Dom behandlade henne som de behandlade mig. Dom kunde ju säga till mig vad jag skulle göra och vad jag inte skulle göra och så gjorde dom med Elvira också. Det blev så uppenbart att jag hade kommit förbi den fasen i mitt liv. Då fick man börja tänka att nu måste jag flytta ut och då måste man ha en försörjning.”

Johans val att resa till Italien gjorde att han träffade Elvira, vilket skulle kunna liknas vid ett steg in i gemeinschaft eller ett steg in i kärleken. Gemeinschaft innebär framförallt ett ansvarstagande för varandra, ett stadium som inte är format av utanförliggande krafter. Valet att flytta hemifrån får ses som ett gemeinschaft val för att Johan och Elvira handlar tillsammans, det är ett naturligt val att flytta hemifrån för att deras relation ska hållas vid liv. Valet är kalkylerande men de kalkylerar inte för personlig vinst utan en vinst tillsammans vilket skiljer sig från valet Homo oeconomicus.

Översättaren och Puer aeternus

För att klara av hyran till den egna lägenheten söker Johan jobb som städare, han trivs inte riktigt med arbetet men eftersom han och Elvira måste ha pengar till hyra och mat så jobbar han vidare med tanken att:

” Kanske någonstans att jag tänkte jag kör det här som är så jäkla tråkigt tills jag inte står ut och då kommer jag komma på något. Så jag hade inte städat ett halvår sen dök det här med översättningen upp. Ja, farsan hade sprungit in i någon gammal lärarkollega som jobbade med översättning. Så frågade han om han kände någon som kunde tänka sig att översätta. Och så sa pappa min son skulle kunna pröva. Så jag fick komma ut och testa och sen började jag jobba där.”

Johans pappa hade ”sprungit” in i en gammal lärarkollega som behövde någon som kunde översätta. Johans far rekommenderade sin son. En kort tid därpå fick Johan komma och prova. Valet att lämna städfirman var på något sätt medvetet men precis som tidigare när han lämnade universitetet för Italien så agerar inte Johan själv, han kör på med städningarna tills det inte går längre, vad som tar vid när Johan inte längre står ut vet han inte.

” [Istället för att städa hade jag] kunnat göra vad som helst annars. Och sedan vet man aldrig om jag hade haft kraft själv att ta mig ur det, om jag hade varit förutseende.”

Istället för att agera själv och försöka kalkylera på framtiden så väntar Johan på att någon ska komma och upptäcka en outnyttjad resurs hos honom. När jag tittar på Johans val är det slående att han verkligen tar en risk att ”...vänta på något.”. Jag menar vad som helst kan hända. Men förmodligen är det just det som är tanken med väntan på tillfället och på så sett tar inte Johan medvetet någon risk (Asplund 1992:33). Hur som helst så kan den hittills upptäckta resursen sammanfattas med språkbegåvning. Johan hade visserligen bra betyg i engelska men att de kunde leda honom in i översättningsvärlden var just en tillfällighet. Johan eller snarare Johans pappas kollega hade korsat Johans väg och företaget som Johan skulle jobba på var nystartat.

” Ja det var tur det annars hade jag inte fått chansen där liksom, utan dom hade precis startat upp och dom hade ingen riktig koll på vad dom gjorde och sådär..”

Jag tror inte att det är obefogat att säga att Johans karriär gjorde en helomvändning. Valet leder Johan in i en ny bransch som öppnar upp flera möjligheter efterhand som Johan lär känna den. Eftersom Johan har en lång resväg bestämmer han sig för att byta arbetsplats.

” Ja, nej det låg väldigt illa till, det låg långt ut i Angered, det tog mig en och en halvtimme att ta mig dit. Så jag hade nästan tre timmars restid varje dag liksom och så fick jag knappt betalt. Så när jag hade jobbat där ett tag och kände att jag började lära mig det så sökte jag mig vidare till ett annat översättningsföretag. Det var kanske det första riktiga egna beslutet eller det var det kanske inte, det var ett eget beslut.”

När Johan byter arbetsplats gör han ett av de viktigare valen i hans karriär med tanke på att han överväger eller tydligt kalkylerar på vad valet kommer att innebära, vad han vinner på att byta arbetsplats. Det är uppenbart att Johan både tjänar tid och pengar vid bytet och därmed är det ett val som inom ramen för uppsatsens område klart drar åt valet som Homo oeconomicus skulle göra. Johan har blivit till Homo oeconomicus för att hans responsivitet har formats i enlighet med marknadens krav (Asplund 1992:86).

Väl på plats på det nya arbetet känner Johan sig nöjd. Han är nöjd med organisationen, sina arbetsuppgifter, att han känner sig delaktig och att det ligger i centrala Göteborg. Johan har däremot inga planer på att avancera inom företaget han är nöjd med var han är och vad han gör.

”Jag ville absolut inte bli projektledare och sitta skriva massa fakturor och prata med arga kunder. Det kändes skönt att ha sitt område som man blir bättre och bättre på, som man hade kontroll över, där det var klart vilket ansvar man tog, att man själv faktiskt kunde styra jämfört med projektledare som inte kunde styra sitt ansvar utan var jäkligt beroende av dels hur vi på golvet jobbade, vad vi åstadkom.”

Jag uppfattar det som att Johan delvis har ändrat sin strategi vad gäller arbete, tidigare väntade Johan eller som han själv säger att han gjorde ”...mer eller mindre halv medvetna beslut”, numera verkar det som Johan trivs med att kunna försöka kalkylera på nästa dag utan att vara beroende av andra i sina beslut, Johan vill vara sin egen vilket i stora drag kännetecknar *gesellschaft*. Förutsägande av framtiden innebär risktagande. Kanske skulle Johans val att stanna kvar som översättare kunna beskrivas som en vilja att minimera riskerna och komplexiteten i förutsägandet av framtiden. Eller så kanske Johan ser igenom faktumet att arbetet är ett *gesellschaft* och därmed står relation i förhållande till de mål som företaget ska uppnå, *asocial responslöshet* (Asplund 1987:13).

Flytten till Malmö och *Gemeinschaft*

Johan stannar kvar på det nya företaget i tre och ett halvt år innan nästa stora val ska göras. Elvira, Johans sambo, har bestämt sig för att börja läsa på Alnarps lantbruksuniversitet vilket innebär att hon måste flytta från Göteborg. Johan säger att han ska följa med men på något vis har han inte bestämt sig, men Johan förstår att det inte kommer att fungera om de bor på varsitt håll.

” Nej det som hände sedan var ju att Elvira skulle plugga här i Alnarp. Så hon flyttade ner då utan mig och samtidigt var jag i ett hemskt projekt som tog all min tid. Så det var en ganska trist höst. Men det var också så igen att jag inte hade funderat, men jag insåg ju någonstans att hon ska ju plugga där i fyra år så jag kunde ju inte bo kvar. Jag hade liksom inte tagit det beslutet riktigt än, jag hade väl sagt att jag skulle flytta men jag hade inte funderat över det.

Men efter ett tag insåg jag ju så då gick jag och sa upp mig men sa at jag gärna ville jobba som frilansare här nere. Men då tyckte chefen att jag skulle jobba på Köpenhamnskontoret.”

Johan gör här vad som vardagligt skulle kunna kallas ett kärlekens val men som här får bära namnet gemeinschaft val. Den Johan som presenteras i början av detta kapitel har nu börjat ta mer ansvar. Det är som gemeinschaft får en större plats i Johans liv. Men det finns också spår av ett individualistiskt val. Johan säger att han funderar men att han efter ett tag inser att han måste säga upp sig. Alltså arbetet i Göteborg har ett värde som Johan mäter mot vad som eventuellt kan vinnas nere i södern, alltså ett val av Homo oeconomicus. Tidigare har dock de presenterade valen av Homo oeconomicus värderats av Johan inom ramen för gemeinschaft, det vill säga Johan har inte i direkt mening ställt kärleken mot arbetet. Förmodligen gör han inte det nu heller men det skapar ett intressant frågetecken.

Elvira flyttar först till Malmö och några månader senare flyttar Johan också ner till Malmö. Johan börjar arbeta på Köpenhamnskontoret där han trivs hyfsat. Efter cirka ett år blir företaget han jobbar på uppköpt vilket får till följd att Johan blir friställd, beslutet har han dock haft på känn sedan en tid tillbaka. Han väljer att fortsätta som frilansande översättare. Under åren som översättare har Johan skaffat sig kontakter i branschen och dessutom finns det oftast ett behov av frilansande översättare. Arbetet som frilansare förlägger Johan till hemmet i Malmö. Det verkar inte som valet att börja frilansa var så omvälvande för Johan eftersom han i god tid kunde börja planera för dagen då han skulle sluta, dessutom är han väl insatt i branschen. Det är med andra ord ett tydligt Homo oeconomicus beslut eftersom han kalkylerar på valet och för att han vinner något på det, han slipper att pendla.

Tiden som frilansare visar sig vara ensam, framförallt eftersom han sitter hemma och inte träffar några människor under tiden han jobbar.

” Jag jobbar ett år och det som händer är att jag sitter här, det är ganska tråkigt. Jag börjar ju bli, eller jag fyller trettio det året och börjar få ångest över det, så känner jag att jag behöver komma ut liksom, ur den här lägenheten. Jag behöver skaffa mig en egen tillvaro, alltså den hade varit väldigt beroende av Elviras, vad hon gjorde var ju min tillvaro. Antingen hade jag jobbat i Danmark eller suttit i lägenheten, jag hade inget berättigande i den här stan egentligen. Jag hade lika bra kunnat bo i Göteborg, Stockholm eller var som helst, speciellt när jag blev frilansare så hade jag lika bra kunnat bo vart som helst. Så jag kände väl att jag

ville komma ut lägenheten och skaffa någon slags egen tillvaro och testa att plugga lite för det hade jag inte gjort på sju, åtta år.”

Valet att börja arbeta som frilansare skapar förutsättningar för att Johan ska upptäcka eller få distans till sin situation och inse att han måste göra någonting. Det är svårt att avgöra vad det är Johan vill ut ifrån, är det familjelivet eller arbetet eller bådadera som tär på honom. Klart är att han i sitt val räknar med att vinna någonting på det, ”en egen tillvaro” och kunskap. En egen tillvaro föreslår visserligen att den inte delas med någon, att man bestämmer själv över den egna tillvaron och skulle då innebära en form av individualistiskt handlande snarare än ett kollektivt ansvarstagande. En möjlig tolkning är att gesellschaft vinner mark i gemeinschaft eller med andra ord att arbetet i hemmet tar tid av familjelivet och det uppstår en slags konflikt. Ömsesidigt förtroende och ansvar inför sin nästa är helt enkelt inte förenligt med kortsiktig flexibilitet eller gesellschaft (Asplund 1992:86).

Johan väljer att läsa sociologi, vilket han förklarar med att han successivt börjat intressera sig för den typen av litteratur. Johan väljer trots sin tidigare skräck inför fortsättningskurser att läsa B och C-kurserna. Han förklarar det med ” Det kändes dumt att skippa det eftersom det bara var en termin från en examen.” ...när han hade läst klart B-kursen. Det har också under tiden i Lund växt fram planer på hur han ska använda sina studier i framtiden.

”Ja då har jag väl tänkt att man skulle kunna kombinera ihop översättandet, journalist fast väldigt lösa tankar. Men att en så pass allmän examen faktiskt skulle kunna vara användbar. Men jag har ju inte riktigt vågat släppa frilansandet eftersom det varit en trygg inkomstkälla för mig. Det är nästa steg, nu har jag satt en gräns att när jag jobbat med översättning i tio år så måste jag sluta, nu har jag jobbat åtta år. Så inom två år så måste jag ha en idé om hur jag ska gå vidare.”

Det är ungefär där Johan är idag, han har planer för den egna framtiden och har satt upp tydliga mål. Det är som Johan lämnat den osäkra Puer aeternus för den kalkylerande Homo oeconomicus. Kanske skulle man kunna säga att avsaknaden av planer och rastlösheten som Johan använt sig av i väntan på tillfället nu har omformulerats till målbeskrivningar. Det vill säga Johan nöjer sig inte med att säga ”jag slutar när jag inte orkar mera” utan säger ” nu har jag satt en gräns att när jag jobbat med översättning i tio år så måste jag sluta”.

Sammanfattning/konklusion

Jag har i ovanstående presentation framförallt lyft fram Johans strategier och förutsättningar gällande uppsatsens område samt delar av Sturessons intervju för att visa på ett kontrasterande tillvägagångssätt. Strategierna för val i gesellschaft blir i Johans fall tydliga, Johans inledande val till gymnasiet var ett av få val som lutade åt gemeinschaft, det som händer därefter fram till ganska nyligen lutar åt gesellschaft. Johans strategi vid de olika val han har gjort har framförallt varit att helt enkelt vänta på att något ska hända, men det är som ni sett inte riktigt så enkelt, för samtidigt är det som det inom gesellschaft finns en planerande sida av Johan, en som kalkylerar på valet. Det skulle kunna beskrivas som att Johan först kalkylerar, väljer en riktning och sedan väntar på tillfället.

Gemeinschaft och gesellschaft presenteras i teorin som att de förutsätter varandra, i empirin representerar gemeinschaft en form av trygghet medan gesellschaft kan sägas representeras av vågspelet. Sturesson valde att arbeta i familjeföretaget, en trygghet för honom men innan dess skulle han arbeta utanför familjeföretaget och uppleva vågspelet. Johans val skulle i större utsträckning än Sturessons kunna beskrivas som vågstycken, tryggheten verkar finnas inom arbetet, mellan utvalda kollegor och i hemmet. Men samtidigt använder Johan hemmet som en arbetsplats vilket kan uppfattas som en konflikt mellan trygghet och vågspel eller gemeinschaft och gesellschaft.

Förutsättningarna för att göra något av gesellschaft valen är att just befinna sig i ett gesellschaft, för ett egennyttigt beteende är synonymt med gesellschaft eller för att ett egennyttigt beteende skulle äventyra ett gemeinschaft. Johan har med andra ord gjort sina gesellschaft val i gesellschaft miljöer, de val som varit av gemeinschaft karaktär har framförallt gjorts inom ramen för familjen. De har setts som naturliga och oegennyttiga handlingar, något som man gjort för varandra. Sturessons val att arbeta i familjeföretaget liksom Johans val att arbeta i hemmet ifrågasätter dock denna idé. Både Sturessons och Johans val skapar åtminstone teoretiskt en konflikt mellan gemeinschafts och gesellschafts innehåll. Båda begreppen, hemarbete och familjeföretag, är inom ramen för gemeinschaft och gesellschaft i sin grund en konflikt, det är ungefär som att säga egennyttigt och oegennyttigt på samma gång. För Johans del ledde hans hemarbete till att han fick panik, Sturesson visar dock inte i intervjun några tecken på att det skulle vara besvärligt eller motsägelsefullt utan snarare är det praktiskt.

Diskussion

Intervjuernas kvalitet och tolkning

Både Johan och Sturesson berättar i backspegelperspektiv om deras upplevelser. Med tiden tenderar man att glömma detaljer, även om jag som intervjuare strävat efter att vara detaljerad så är det förmodligen så att reflektioner över det förgångna blir en form av generalisering och därmed inte alltid så skarp. Det skulle kunna innebära att till exempel Johans till synes tillfälliga val med mer detaljrikedom skulle kunna förstås och tolkas annorlunda. Historien borde ha olika värde beroende på hur länge sedan det är den utspelades. Det är å andra sidan svårt att genomföra en empirisk undersökning utan att använda historien. Jag tror empirin i stora drag speglar de intervjuades val på ett tillförlitligt sätt.

Vad gäller respondenternas förståelse i ämnet, alltså deras ”förförståelse” så är det inte omöjligt att de svarat i enlighet vad de tror sig vara det jag vill höra. Till exempel har Johan läst sociologi vilket innebär att han har en sociologisk kunskapsbank. Det är dock mycket svårt att besvara hur Johan omedvetet skulle ha använt denna kunskap. För att minimera ett sådant skeende har jag som jag nämner i metodkapitlet i direkt mening undviktt att prata om uppsatsens frågeställning samt bemött empirin kritiskt vid tolkningen.

Tolkningen av empirin har som jag tidigare nämnt gjorts genom att relatera mellan del och helhet eller mellan förförståelse, teori och empiri. Tanken har varit att skapa en förståelse inte sanningar. Tolkning av de intervjuade är en tolkning av just dessa människor, de representerar helt enkelt min bild av deras värld utifrån min förkunskap och det teoretiska ramverket. Målet har varit att skapa en förståelse för valets konstruktion i gemeinschaft och gesellschaft inte att generalisera i större mening.

Gemeinschaft och gesellschaft

Jag tror att strategierna för valet i gesellschaft, vilka jag har beskrivet som Homo oeconomicus och Puer aeternus, skapar en form av stress för väljaren. Eftersom arbetsmarknaden är svår att förutspå och att det efter utbildningen är svårt att se konkreta händelser måste väljaren ha strategier. När strategierna inte räcker till blir väljaren stressad. Det är som att ju svår genomträngligare samhället är desto mer önskar vi att förutspå det.

Följden blir att förutsättningarna för gemeinschaft valet begränsas. Det finns möjligheter att göra ett val där kunskap om alternativen och förutsägandet av framtiden är delar av en naturlig beslutsprocess, som i Sturessons fall. I stora drag försvåras dock gemeinschaft valet av kortsiktiga relationer och ett produktorienterat samhälle, för konsumtion är som bekant "...i grunden individuell, isolerad och i sista hand ensam verksamhet" (Bauman 1998:49), som snarare svarar mot gesellschaft än mot gemeinschaft. Det kan förstås som en konflikt mellan gemeinschaft och gesellschaft eller som att man som Johan och Sturesson förlägger sitt arbete i ett gemeinschaft för att man blir sin egen och därmed till större del själv har möjlighet att "reglera" sitt liv och sin familj, sitt gemeinschaft.

Valet inom gesellschaft som jag kallat Puer aeternus, det vill säga valet som är baserat på tillfället är kanske inte så märkvärdigt som det kan låta. Kanske kan det sägas vara en strategi när vi av någon anledning inte orkar kalkylera. I Johans fall var det som Puer aeternus med åldern successivt byttes ut med det kalkylerande valet, kanske en mognad eller en kunskap om kalkylerande som växte fram. Om läsaren drar sig till minnes så finns det säkert flera till synes triviala eller viktiga val som hon inte orkat bry sig om, utan det fick bli som det blev. Ett sådant val skulle kunna vara den "lätta varianten" av tillfällets val, Puer aeternus. Den tidigare okända resursen som frigörs i Puer aeternus "maxivariant" är i så fall den stora skillnaden. Om resursen strikt definieras som till exempel skönhet och styrka så är det kanske inte så många som känner igen sig. Men om resursen även kan vara abstrakt till sin karaktär till exempel social kompetens så skulle mötet med tillfället kunna vara ett möte med en text till exempel en platsannons.

Frågor för framtiden

Jag pratade i teorikapitlet om storstad och småstad som en metafor för gesellschaft och gemeinschaft. Det skulle kunna vara möjligt att även rent konkret använda storstad och småstad i analysen. Det skulle till exempel kunna innebära att Johans flytt från Göteborg till Malmö setts som en flytt från gesellschaft till ett annat, eller en flytt mellan olika sätt att leva på. Det skulle också kunna innebära en analys av hur Johan och Sturesson upplever staden respektive småstaden. Klart är att en sådan frågeställning skulle bredda fältet ytterligare. Vad gäller analysen av valet i gemeinschaft och gesellschaft har jag i den empiriska delen uppehållit mig inom ramen för karriär. En utökad studie skulle kunna bredda infallsvinkeln och därmed skulle livets samtliga val vara av intresse. Personligen tycker jag att en djupare

analys av gesellschaft och vilka konsekvenser ett större gesellschaft får för gemeinschaft skulle vara intressant att titta närmre på.

Kopplingen till vägledning

Jag har medvetet inte diskuterat vägledning i den här uppsatsen. Men det är åtminstone för mig uppenbart att det i uppsatsområdet finns delar som kan vara intressanta för vägledaren. Det handlar självklart inte om att kategorisera människor efter gemeinschaft och gesellschaft, utan snarare om en grundläggande förståelse för att ett val inte bara är ett val och att valets konstruktion är styrt av den tid vi lever i. Om jag skulle våga mig på att placera in vägledning som idé inom uppsatsens område så tror jag att den skulle kunna definieras som ett aktivt arbete för det kalkylerande valet och en förståelse för gemeinschaft valet. Det tillfälliga valet ligger inte inom ramen för vägledning, det ses i själva verket som något mindre bra. Det tillfälliga valet handlar om att vänta och under tiden medvetet eller omedvetet förbereda sig, det skulle knappast vara uppskattat inom de olika institutioner som vägledning bedrivs att acceptera att klienten väntar på något som ska frigöra en resurs som tidigare inte är känd. Vägledningens uppgift är snarare att hjälpa de som väntar på tillfället med att skapa en förståelse för vad de väntar på och att slutligen hjälpa väljaren att se vilka förutsättningar och strategier det krävs för att komma till målet, det vill säga att kalkylera.

Sammanfattning

Utgångspunkten för den här uppsatsen har varit att valet inte endast är en genomtänkt handling likt metaforen ”för att göra ett val måste man ha kunskap om alternativen”. Jag har för att lyfta fram andra möjligheter att se på valet använt mig av motsatsparet gemeinschaft och gesellschaft, småstad och storstad, kollektivitet och individualitet. För att göra detta har jag framförallt använt mig av tre författare. Tönnies, Asplund och Simmel.

Uppsatsens frågeställning söker en förståelse för valets förutsättningar och strategier i gemeinschaft respektive gesellschaft. Användandet av motsatspar är delvis ett metodologiskt försök att använda delar och helhet, det vill säga ett hermeneutiskt tillvägagångssätt. Förutom att svara på frågan teoretiskt har jag använt mig av kvalitativa intervjuer med låg struktureringsgrad, så kallade djupintervjuer.

Gemeinschafts grunder ligger i de nära och kollektiva relationerna som man kan finna till exempel inom ramen för broderskapet eller systerskapet. Gesellschaft grunder är rationella och individualistiska. Begreppen småstad och storstad har jag använt som metaforer för gemeinschaft och gesellschaft. Småstadens struktur erbjuder och förutsätter kollektivt och ansvarsfullt handlande. Storstadens struktur är komplex till sin karaktär. Den är rationell och därmed kvantitativ till sin karaktär.

För att få en förståelse för valen i gemeinschaft och gesellschaft har jag även fokuserat på förutsättningarna. Framförallt har jag då lyft fram social responsivitet och asocial resplöshet, kortsiktiga relationer och långsiktiga relationer samt produktionssamhället och konsumtionssamhället.

Valet i gemeinschaft bygger på kollektivt handlande, att människor i omgivningen tar ansvar för varandra. Valmöjligheten och kunskapen utvinns på ett naturligt sätt eftersom människor i omgivningen är engagerade och delaktiga i varandras liv.

Valet i gesellschaft har jag karaktäriserat utifrån två karaktärer eller bilder. Den ena är Homo oeconomicus, som kalkylerar vinsten i varje handling och därmed också kalkylerar på risken av ett specifikt val. Den andra, Puer aeternus, har inget intresse för att kalkylera på vinsterna utan väntar istället på att något ska korsas hennes väg för att på så sätt frigöra en inte tidigare utnyttjad resurs. Gemeinschaft och gesellschaft står i ett beroendeförhållande till varandra. Det innebär att valet aldrig är det ena eller det andra. Istället bör vi se det som en fixeringsbild, en bild som konstruerats för att ge dubbla bilder beroende på hur man tittar på bilden och hur bra bilden är.

Av två intervjuer har jag valt att lyfta fram en av dem, den andra agerar som en kontrast. Johan berättar om två val som kan beskrivas som Puer aeternus val, det vill säga val som är baserade på tillfället. Johan beskriver händelserna kring dessa val som en aktiv strategi och något som kännetecknar hans tidigare val. De val som Johan gjort de senaste två åren kan beskrivas som kalkylerande. Förutsättningarna för att göra gesellschaft valet har i empirin visat sig vara just en gesellschaft miljö, eller med andra ord skola eller arbete. Det finns dock frågetecken vad gäller arbete som bedrivs i hemmet och familjeföretaget.

Jag tror att det idag finns relativt liten plats för gemeinschaft val eller förutsättningarna för att de ska finnas är små med tanke på att vi lever i ett konsumtionssamhälle, det vill säga att det finns ett ständigt närvarande vinst- och kalkyleringsintresse som inte är förenligt med vare sig starka band eller långsiktiga relationer.

Litteraturförteckning

- 1987 Asplund Johan, *Det sociala livets elementära former*, bokförlaget korpen.
- 1991 Asplund Johan, *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*, bokförlaget korpen.
- 1992 Asplund Johan, *Storstäderna och det forteanska livet*, bokförlaget korpen.
- 1994 Alvesson Mats, Sköldberg Kaj, *Tolkning och reflektion*, studentlitteratur.
- 2003, vol 28, no 1, 13-33, Alvesson Mats *Beyond neopositivists, romantics and localists: A Reflexive approach to interviews in organizational research*, Academy of management review
- 1998 Bauman Zygmunt, *Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen*, Daidalos AB, Buckingham.
- 2002 Giddens Anthony, *Modernitet och självidentitet*, Bokförlaget Daidalos AB.
- 1992 Halvorsen K. *Samhällsvetenskaplig metod*. Student litteratur. Lund.
- 1999 Johansson Thomas, *Socialpsykologi*, studentlitteratur.
- 1999 Kaijser L. & Öhlander M. red. *Etnologiskt fältarbete*. Student litteratur. Lund.
- 1972 Håkansson Kaj (red), *De laglösa*, Prisma
- 2004 Ritzer George (red), *Sociological Theory*, McGraw-Hill, New York.
- 1981 Simmel Georg, *Hur är samhället möjligt*, Bokförlaget Korpen.
- 1996 Tönnies Ferdinand *Community and Society (Gemeinschaft und Gesellschaft)*, The Michigan State University Press.
- 2005 30 januari *Sydsvenskan*, Oberoende liberal.